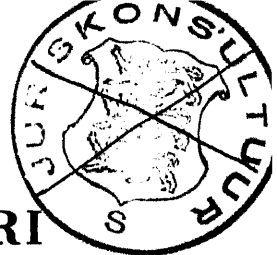

B. 15444

~~1944~~

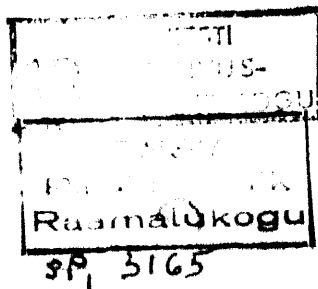
JURIIDILINE AJAKIRI

Spetsiaalne fond

ÕIGUS

VIIETEISTKUMNES AASTAKAIK

1934. a.

TOIMETUS:

R. Rägo (peatoimetaja), E. Ein, K. Grau, T. Grünthal,
A.-T. Kiliimann, H. Kristal, E. Maddison, A. Palvadre,
K. Parts, J. Uluots, A. Mägi (toimetuse sekretär).

Väljaandja: Tartu Õigusteadlaste Selts.

Läti eelnõu Genfi Ühtlustatud veksliloiguse konventsioonide kehtima panemiseks.

Valter Nõges.

I. Genfi Ühtlustatud veksliloiguse konventsioonide kehtkond. — II. Üldine ülevaade Läti eelnõust Genfi Ühtlustatud veksliloiguse konventsioonide kehtima panemiseks. — III. Eelnõu käskveksli osa. — IV. Eelnõu lihtveksli osa. — V. Lõpp-seisukohti.

I. Genfi Ühtlustatud veksliloiguse konventsioonide kehtkond. — Veksliloiguse konverentsi lõpp-koosolekul 7. juunil 1930 Genfis on alla kirjutatud *Austria, Belgia, Brasiilia, Danzigi, Equadori, Helveetsia, Hispaania, Itaalia, Kolumbia, Luksemburgi, Hollandi, Norra, Peruu, Poola, Portugali, Prantsusmaa, Rootsi, Saksa, Soome, Taani, Tšehhoslovakkia ja Türgi*, s. o. 22 riigi poolt¹:

1. Convention portant loi uniforme sur les lettres de change et billets à ordre (avec Protocole, Annexes et Acte final) — konventsioon ühtlustatud veksliseaduse kohta (protokoll, lisade ja lõpp-aktiga) [=GIK]².

a) I lisa: Loi uniforme concernant la lettre de change et billet à ordre — Ühtlustatud veksliseaduse [=ÜVS-e] tekst.

b) II lisa: Lubatud reservatsioonid ÜVS-st riikide siseseadusandlusele [=Res.].

2. Convention destinée à régler certains conflits de loi en matière de lettres de change et de billets à ordre

¹ Vrd. Comptes rendus de la conférence internationale pour l'unification du droit en matière de lettres de change, billets à ordre et chèques. Tenue à Genève, du 13 mai au 7 juin 1930. Première session: Lettres de change et billets à ordre. Publication de la Société des Nations, N° officiel: C. 360. M. 151. 1930. II. Genève, 1930. Lk. 11. [Tsiteerin edaspidi lühendiga — Comptes Rendus I.]

² Rahvasteliidu ametlikus väljaandes N° C. 346. M. 142. 1930. II [C. I. L. C. 54 (I)]. Tsiteerin edaspidi seda konventsiooni lühendiga GIK.

(avec Protocole) — konventsioon veksliseaduse konfliktnormide kohta (protokolliga) [=GIIK]³.

3. Convention relative au droit de timbre en matière de lettres de change et de billets à ordre (avec Protocole) — konventsioon vekslit tempelmaksustamise kohta (protokolliga) [=GIIK]⁴.

Need kolm konventsiooni on üksteisest täiesti sõltumatud, igaüks neist on omaette tervik, ja sellepärast ei tehta mingit takistust nende allakirjutamiseks üksikult. Seda õigust on kasustanud *Suurbritannia ja Põhja-Iirimaa*, kelle esindaja on alla kirjutanud 7. juunil 1930 ainult GIIK-le⁵. Kõik kolm konventsiooni olid jäetud allakirjutamiseks lahti 6. septembrini 1930, mis ajani on alla kirjutanud GIK-le ja GIIK-le veel *Jaapan, Kreeka, Lõunasluavia ja Ungari*, GIIK-le aga kõik eelmainitud peale *Kreeka*⁶. Järelikult, 6. septembrini 1930 on alla kirjutanud kõigile neile kolmele, ühtlustatud vekslidõigust käsitlevale Genfi konventsioonile 26 riiki. Ka pärast mainitud tähtaega on võimaldatud kõigile teistele riikidele liitumine nendel konventsioonidega⁷.

Kõnesolevad konventsioonid kuuluvad ratifitseerimisele Rahvasteliidu peasekretäri juures⁸. Kõigi kolme konventsiooni kohta on esitanud ratifikatsiooniaktid: 27. juulil 1932 — *Taani (Gröönimaala), Norra ja Rootsi*; 20. augustil 1932 — *Holland*, kuid ainult Euroopas asetseva kuningriigi osa jaoks; 26. augustil 1932 — *Sveits* tingimusel, et ratifikatsioon omandab tema suhtes kehtivuse alles pärast obligatsiooniõiguse kohta käiva liiduseaduse tiitlite XXIV—XXXIII revisjoni teostumist või eri vekslit- ja tsekkiseaduse vastuvõtmist; 31. augustil 1932 — *Belgia, Soome, Itaalia, Jaapan ja Austria* ning 3. oktoobril 1933 — *Saksamaa*⁹. Ratifikatsiooniaktid ainult GIK-i ja GIIK-i kohta on

³ Rahvasteliidu ametlikus väljaandes N^o C. 347. M. 143. 1930. II [C. I. L. C. 55 (I)]. Tsiteerin edaspidi seda konventsiooni lühendiga GIIK.

⁴ Rahvasteliidu ametlikus väljaandes N^o C. 348. M. 144. 1930. II [C. I. L. C. 56 (I)]. Tsiteerin edaspidi seda konventsiooni lühendiga GIIK.

⁵ Vrd. Comptes Rendus I, lk. 96 ja 455.

⁶ Vrd. Comptes Rendus I, lk. 12; samuti GIK-i III art., GIIK-i 12. art. ja GIIK-i 2. art.

⁷ Vt. GIK-i V art., GIIK-i 14. art. ja GIIK-i 4. art.

⁸ Vt. GIK-i IV art., GIIK-i 13. art. ja GIIK-i 3. art.

⁹ Vrd. Staub-Stranz: Kommentar zum Wechselgesetz. 13. Auflage des Kommentars zur Wechselordnung völlig neubearbeitet für das

esitanud 31. augustil 1931 *Kreeka*¹⁰. Genfi Ühtlustatud vekslidõiguse konventsioonides on ette nähtud, et nad jõustuvad üheksakümnendal päeval pärast seda, kui nad on ratifitseeritud seitsme riigi poolt, kusjuures kolm neist peavad kuuluma Rahvasteliidu Nõukogu alatiste liikmete hulka¹¹. Need eeltingimused täitusid 3. oktoobril 1933, kuna selleks päevaks oli ratifitseerinud GIK-i ja GIHK-i 12 riiki ning GIHK-i 11 riiki, kellede hulgast Itaalia, Jaapan ja Saksamaa kuulusid Rahvasteliidu Nõukogu alatiste liikmete hulka. Vastavalt sellele jõustusid kõik need kolm konventsiooni eelmainitud riikide suhtes (Kreeka suhtes ainult GIK ja GIHK) 1. jaanuaril 1934, s. o. üheksakümnendal päeval pärast 3. oktoobrit 1933.

Neid konventsioone ratifitseerinud riigid on kohustatud nüüd:

1) kehtima panema siseriigi seadusena oma juures ÜVS-e, mida iga riik võib muuta ainult nende, GIK-i II lisas mainitud reservatsioonide ulatuses, mis ta on loendanud oma ratifikatsiooniaktis¹²;

2) kohaldama vastastikku käsk- ja lihtvekslite kohta käivate seaduste konfliktide lahendamisel GIHK-s tähendatud norme¹³ ning

3) muutma oma seadusi nii, kui nad pole juba säärased, et käsk- ja lihtvekslite põhjal tekkinud kohustiste kehlikus või neist järelduvate õiguste kasustamine ei sõltuks tempelmaksuseadustiku ettekirjutiste mittesilmapiidamisest¹⁴.

Wechselgesetz vom 21. Juni 1933 von Martin Stranz. Berlin und Leipzig, 1934, Lk. 40—42, kus on ära tähendatud ka iga riigi ratifikatsiooniaktis märgitud GIK-i II lisa need artiklid, mida ratifitseerija riik soovib kasutada ÜVS-e kehtima panemisel enda juures.

¹⁰ Vrd. Staub-Stranz: Osund. teos. Lk. 41 ja 42.

¹¹ GIK-i VI art., GIHK-i 15. art. ja GIHK-i 5. art.

¹² GIK-i I art. — ÜVS-t võib ka täiendada otseste ja kaudsete reservatsioonide alusel (vt. selle kohta käesoleva artikli III osa 10. punkt).

¹³ GIHK-i 1. art.

¹⁴ GIHK-i 1. art. 1. lõige. — Olgu mainitud, et sama artikli 3. lõige reservib igale lepinglasele õiguse piirata üldtähendatud kohustist üksnes käskvekslitega. Peale selle sama artikli 2. lõike kohaselt iga lepinglane võib siiski selstada vekslit järelduvate õiguste teostamist kuni ettekirjutatud tempelmaksu kui ka trahviraha tasumiseni; samuti iga lepinglane

ÜVS on jõustunud juba *Kreekas*. Samuti ta evib kehtivust: alates 1. novembrist 1932 — *Norras, Rootsis, Soomes ja Taanis*; alates 1. jaanuarist 1934 — *Austrias* ning alates 1. aprillist 1934 — *Saksamaal*¹⁵. Kuid ÜVS-e sisuline kehtikond ei piirdu ainult eelmainitud riikidega. On ju ometi Haagi Ühtlane veksliseadustik 1912. aastast, mis on väheste muudatustega aluseks ÜVS-le¹⁶, kehtima pandud natsionaalseadusena Guatemalas, Nicaraguas, Paraguais ja Venezuelas. Olgu veel mainitud, et sama Haagi veksliseadustik on põimitud mõningate muudatustega Lõunaslaavia, Poola ja Türgi seadusandlusse¹⁷.

II. Üldine ülevaade Läti eelnõust Genfi Ühtlustatud vekslilõiguse konventsioonide kehtima panemiseks. -- Nagu eesöeldust nähtub, pole seni veel ükski Balti riikidest alla kirjutanud kõnesolevaile Genfi konventsioonidele. Ükski neist pole veel seni liitunud nendega ega jõustanud enda juures ÜVS-t. Siiani kehtib veel neis tõlgituna ex-Vene 1902. a. Ustav o vekseljah [=ex-Vene Veksliseadustik = ex-Vene VS], milles on tehtud vaid väheleid muudatusi. Et Balti riikide lähemaist naabreist on juba enamik omaks võtnud ÜVS-e, siis viimasega liitumine osutub tingimata vajalikuks ka Balti riikidele. Juba 1931. a. Kaunases peetud Eesti, Läti ja Leedu Õigusteadlastepäeval võeti vastu resolutsioon, milles tunnistatakse, et Genfi konverentsil 1930. a. vastu võetud Ühtlustatud veksliseaduse erinevused ex-Vene VS-st ei ole niivõrra olulised, et maad, kus viimane kehtib, ei võiks ühineda Genfi konventsiooniga vekslilõiguse ühtlustamise kohta, silmas pidades selles ette nähtud reservatsioonid. Sama Päev pidas soovitavaks, et mainitud konventsiooniga ühinemise küsimus lahendataks kõigi kolme riigi poolt ühi-

võib määrata, et nende seaduste kohaselt vekslite omadus ja efektid oleneksid sundtäitekorra teostamiseks tingimusest, et tempelmaks oleks tarvilisel viisil tasutud tema seaduste kohaselt juba vekslil koostamise silmapilgul.

¹⁵ Vrd. Adolf Stengel: *Das neue Wechsel-, Scheck- und Stempelrecht der europäischen Länder und der Vereinigten Staaten von Amerika nebst europäischen Stempeltarifen*. 2. Auflage. Berlin, 1933. Lk. 42, 44, 59, 68, 186 ja 173. — Staub-Stranz: *Osund. teos*. Lk. 24 ja 42.

¹⁶ Vt. selle kohta Valter Nõges: *Genfi Ühtlustatud veksliseadus 1930. aastast*. „Õigus“ 1931, nr. 4, lk. 159, eriti sellele olevat allmärkust 20.

¹⁷ Vrd. I. Magnus: *Tabellen zum internationalen Recht*, 4. Heft: *Wechselrecht*. 2. Auflage. Berlin, 1930. Lk. 824, 156, 220 ja 294.

Läti Ühtlase vekselseaduse eelnõu osad ja peatükid	Artiklid	Sisuliselt samased		Märkused
		artiklid ÜVS-st	paragraafid EVS-st	
Sissejuhatus	1		2	Vt. käesoleva artikli III osa 2. punkti viimast lõiget [= k. a. III, 2, viimast lõiget]
I. osa: Käskveksel				
I ptk.: Käskveksli koostamine ja vormid	2—10	1—9	9	Res. 2 ja 3: vt. k. a. III, 1 ja 2
II ptk.: Indossament	11—20	11—20		
III ptk.: Aktsept	21—29	21—29		
IV ptk.: Vekslikäendus	30—32	30—32		
V ptk.: Maksutähtpäev	33—37	33—37		
VI ptk.: Lunastamine	38—42	38—42		Res. 7: vt. k. a. III, 3
VII ptk.: Regressmitteaktseptimise ja mittelunastamise puhkudel	43—44	43—44		Res. 9: vt. k. a. III, 4 ja 10 ning allmärkust [= allm.] 70
	45		Ex-Vene VS-st) 67—72	Res. 12: vt. k. a. III, 5 ja 6
	46—54	46—54		Res. 13 ja 14: vt. k. a. III, 7 ja 8
VIII ptk.: Sekkus	55—63	55—63		
IX ptk.: Veksli teisikud ja ärakirjad	64—68	64—68		
X ptk.: Muudatused ja parandused	69	69		Vt. k. a. III, 10 ja allm. 70
XI ptk.: Aegumus	70	70		Vt. k. a. III, 10 ja allm. 70
	71	71	75, 76; 97, p. 2	Res. 15 ja 17: vt. k. a. III, 9
XII ptk.: Üldmäärused	72—74	72—74		
XIII ptk.: Käestlänud käskveksel	75—78		77—80	Vt. k. a. III, 10 ja allm. 19
XIV ptk.: Välismaa seaduste kohaldamine	79—87			GIHK-i art. 2—10
II. osa: Lihtveksel				Vt. k. a. IV
I ptk.: Lihtveksli koostamine ja käive	88—111		3—26	Vt. allm. 19—22
II ptk.: Vastutus lihtveksli järgi ja lihtveksli lunastamine	112—149		27—38	Vt. allm. 22—24
III ptk.: Lihtveksli protestimine	150		40—65	
			66—71	Tehtud viide eelnõu 45. artiklile. Vt. allm. 25
IV ptk.: Tähtajad hagide esitamiseks lihtvekslite järgi	151	70	75, 76; 97, p. 2	Tehtud viide eelnõu art. 70—71. Vt. allm. 26
V ptk.: Käestlänud lihtveksel	152		77—80	Tehtud viide eelnõu art. 75—78. Vt. allm. 27
VI ptk.: Välismaa seaduste kohaldamine	153			Tehtud viide eelnõu art. 79—87.

selt¹⁸. Nüüd ongi valminud Riia ülikooli kaubandusõiguse professori dr. A. Loebers'i ja Läti kohtuministeeriumi

¹⁸ Vt. K. Selter: Eesti, Läti ja Leedu õigusteadlaste koostöö korraldamisest 1931. a. kestel. „Õigus“ 1931, nr. 10, lk. 471.

¹⁹ Eelnõu 78. artiklist, mis vastab EVS-e 80. §-le, on võrreldes viimasega välja jäetud lause: „Kindlustuse esitab vekslikaotaja kas sularahas, riigi väärtpaberites või valitsuse poolt kindlustatud obligatsioonides.“

²⁰ Eelnõu 88. art. 1. lõike 4. p., jäädes püsima ex-Vene VS-u seisukohale, ei sisalda vekslite esimese omandaja eesnime märkimise nõuet, nagu see on järeldatav EVS-e 8. §-i 4. punktist.

Eelnõu 88. art. 2. lõige vastab ex-Vene VS-u Läti redaktsiooni 3. artikli märkusele. Eestikeelses tõlkes on ta järgmine: „Veksel kuulub tempelmaksustamisele (allakirjutanu sõrendus). Tempelmaksu määr, samuti tema tasumise ning kustutamise viis määratellakse tempelmaksuseaduses. Tempelmaks tuleb tasuda enne vekslite väljamist. Tempelmaksustamata vekslil pole vekslilõudu.“ Vastavalt sellele normile ei näe eelnõu ette nõuet vekslite kirjutamiseks erilisele tempelpaberile.

²¹ Eelnõu 89. art. on eestikeelses tõlkes järgmine: „Vekslisumma peab olema märgitud sõnades. Kui ta on tähendatud ühe korraga sõnades ja numbrites, siis erinevuse korral on kehtiv sõnades märgitud summa. Kui ta on tähendatud mitu korda sõnades või mitu korda numbrites, siis erinevuse korral on kehtiv kõige väiksem neist.“ Eelnõu 23. allmärguses öeldakse, et osundatud artikkel oma sõnastuselt on samane EVS-e vastava §-ga, kuid see ei vasta tõele. Eelnõu 89. art. nõuab tingimata ümberredigeerimist, sest tema viimane lause on ilmses vastuolus tema esimese lausega.

²² EVS-e 21. ja 50. § lubavad asendada klauselit „ilma minu vastutusetä“ mõne muu samasisulise märkmega, mida aga ei näe ette eelnõu vastavad, nimelt 106. ja 134. art. kokkukõlas ex-Vene VS-ga.

²³ Eelnõu artiklid 133, 136, 138 ja 143 näevad ette regressi-intressid seaduslike protsentide suuruses. EVS-e vastavalt, nimelt §§-des 49, 52, 54 ja 59 on regressi-intressid määratud kindlaks 8%-le.

²⁴ Eelnõu 146. art. vastab üldiselt EVS-e 62. §-le. Erinevus nende vahel ilmneb vaid lõpp-lauses ning kannab peamiselt redaktsioonilist laadi, sest eelnõu osundatud artikli lõpp-lause on pärit ex-Vene VS-u 63. artiklist, mis aga on lahkuminev EVS-e 62. §-st.

²⁵ Eelnõu 150. art. tõlkes: „45. art. määrused on vastavalt kohaldatavad ka lihtvekslitele, kusjuures trassaadi ja aktseptandi kohta õeldu on kehtiv lihtveksli väljaja kohta ning trassandi kohta õeldu lihtveksli indossantide kohta.“

²⁶ Eelnõu 151. art. tõlkes: „Vekslivaldaja hagi veksliväljaja vastu aegub viie aastaga, arvates vekslite maksutähtpäevast. Vekslivaldaja hagi veksliväljaja käendajate vastu aegub kolme aastaga, arvates vekslite maksutähtpäevast. Vekslivaldaja hagi indossantide käendajate vastu aegub ühe aastaga, arvates protesti tõstmise päevast. Kõiges muus on vastavalt kohaldatavad lihtvekslitele art. 70—71, kusjuures trassandi kohta õeldu on kehtiv lihtveksli indossantide kohta.“

ühise töö viljana Ühtlase veksliseaduse eelnõu Genfi Ühtlustatud vekslidiguse konventsioonide ühiseks kehtima panemiseks Eestis, Lätis ja Leedus. Mainitud eelnõu tuleb arutamisele käesoleval suvel Tallinnas peetaval Balti riikide kaubanduse ja töönduse esindajate konverentsil. Üldise ülevaate Läti Ühtlase veksliseaduse eelnõust annab võrdlustabel lk. 197, kus eelnõu artiklid on kõrvutatud ÜVS-e ja Eesti 1932. a. 19. jaanuari Veksliseaduse [=EVS-e] (RT 1932, art. 125) sisuliselt samaste artiklite ja paragraafidega. Nende vahel ilmnevad erinevused ning eelnõus kasustamist leidnud GIK-i II lisa reservatsioonid [=Res.] on ära tähendatud tabeli märkuste lahtris ning üksikasjalisemalt allpool, kuhu on juhitud vastavate viidetega.

Nagu nähtub veksliseaduste artiklite võrdlustabelist lk. 197, on Läti Ühtlase veksliseaduse eelnõu käskveksli osa võetud peaaegu tervikuna ÜVS-st, kusjuures on ära kasustatud enamik GIK-i II lisa reservatsioonidest. Viimaste põhjal on tehtud laene veksliväljaja allkirja asendamise, vekslite protestimise, vekslite aegumuse jt. küsimusis ex-Vene VS-st ning läbi viidud rida teisi muudatusi. ÜVS-st on jäänud tervikuna üle võtnata blankoveksleid normiv 10. art. ning notifikatsiooni küsimust käsitlev 45. art. On säilitatud ÜVS-e süsteem ning alates II peatükist ka artiklite numeratsioon. Juurde on tulnud kaks uut lõpp-peatükki: XIII ptk. — käestläninud vekslite kohta, mis on laenatud, nagu eespool juba tähendatud, ex-Vene VS-st, ning XIV ptk. — välismaa seaduste kohaldamise kohta, mis mahutab muutumatult GIIK-i art. 2—10.

Eelnõu lihtveksli osa on võetud peaaegu täielikult ex-Vene VS-st, kusjuures on tehtud vaid mõningaid muudatusi ja täiendusi kokkukõlas nende uuendustega, mis on läbi viidud Eesti või Läti natsionaalseadusandluses²⁸. Ex-

²⁷ Eelnõu 152. art. tõlkes: „Artiklite 75—78 määrused on vastavalt kohaldatavad lihtvekslitele, kusjuures trassaadi ja aktseptandi kohta õeldu on kehtiv lihtveksli väljaja kohta.“

²⁸ Vrd. artiklite võrdlustabeli juurde tehtud allmärkusi 19—27. Nagu neist nähtub, on eelnõus kasustamist leidnud Eesti päritoluga vähestest uuendustest vaid pooled: nii on eelnõust, samuti nagu EVS-st välja jäetud laadaveksleid normiv ex-Vene VS-u 5. artikli 5. ja 6. p., 37. artikli 5. ja 6. p. ning 43. art., edasi, eelnõu 130. artiklile on antud EVS-e 46. §-i redaktsioon ja lõpuks, eelnõu 146. artiklisse

Vene VS-u lihtveksli osast on jäetud tervikuna üle võtmata 39. art., mis kõneleb vekslitest, mis väljatud säärases kohas, kus kehtiv teissugune ajaarvutus; samuti on eelnõust tervikuna välja jäänud laadaveksleid normiv 43. art. ning lõpuks art. 82—85, mis käsitlevad välismaa ja kohalikkude seaduste kohaldamist lihtvekslitele. Viimati-mainitud artikleid asendavad eelnõu viimses, nimelt 153. artiklis tehtud viite põhjal eelnõu käskveksli osas ära toodud GIK-i art. 2—10.

III. Eelnõu käskveksli osa. — Käesolevas kirjutises ei tarvitse peatuda EVS-e ja eelnõu käskveksli osa aluseks oleva ÜVS-e erinevusil, sest selle küsimuse oluliste osiste kohta on antud kokkuvõtte teisel²⁰. Seega peaks piisama sisulise ülevaate saamiseks Läti eelnõu käskveksli osast vaid sellest, kui antud korral leiaksid käsitletu need muudatused ja täiendused, mis on tehtud ÜVS-e käskveksli osa ülevõtmisel GIK-i lisas ette nähtud reservatsioonide piirides.

1. Eelnõu 2. artiklis on kasustatud Res. 2. artiklit, vastavalt millele igal lepinglasel on õigus määrata tema territooriumil aset leidnud vekslitoimingute suhtes, mis viisil võib asendada vekslil puuduvat allkirja ennast, kui aga isiku tahe, kes oleks pidanud alla kirjutama, leiaks vekslit kirjaliku ning ametliku konstateerimise. Genfi kõnesolevaid konventsioone ratifitseerinud riikidest on kasustanud seda reservatsiooni ainult kolm, nimelt *Belgia, Helveetsia ja Itaalia*. Osundatud reservatsiooni alusel on lisandatud cel-

on üle võetud EVS-e 62. §-i 1. lauses teostatud uuendus. — Ex-Vene VS-u ja EVS-e erinevusist annab ülevaate Valter Nõges: Eesti uus Veksliseadus. „Õigus“ 1932, nr. 5, lk. 215 jj.

Ainult puht Läti päritoluga ex-Vene VS-u uuendusist on eelnõusse võetud vekslil tempelmaksustamist käsitlev norm (vt. allmärkus 20, lõige 2). — Ex-Vene VS-u Läti redaktsiooni kohta vt. K. Upeleiks: Vekselu nolikums. Saeimas kodifkācijas nodalas 1932. gada izdevums ar Latvijas Senāta civilā un kriminālā kasacijas departamentu paskaidrojumiem. Rīgā, 1933.

²⁰ Vt. Valter Nõges: Genfi Ühtlustatud veksliseadus 1930. aastast. „Õigus“ 1931, nr. 5, lk. 197 jj.: § 8. Genfi Ühtlustatud veksliseaduse olulisemaid erinevusi meie Veksliseadustikust. — Olgu siinkohal tähendatud, et GIK-i kaks lisa, nimelt ÜVS ja sellest siseseadusandlusele lubatud reservatsioonid tervikuna ning Genfi kõnesolevad konventsioonid ise osaliselt, kui võrra nad on olulised ÜVS-e sisule, on tõlgitud eesti keelde; vt. Väljavõtteid Genfi Ühtlustatud veksliseaduse 1930. a. 7. juuni konventsioonidest. Tõlkinud E. Ein, N. Kaasik ja V. Nõges. „Õigus“ 1931, nr. 4, lk. 166 jj.

nõu 2. artikli lõppu ex-Vene VS-u 9. art.: „Kui veksliväljaja ise ei saa alla kirjutada vekslile kirjaoskamatusse või muul põhjusel, siis võib vekslile alla kirjutada tema palvel teine isik, kuid ainult notariaalse tõestusega, et vekslel on alla kirjutatud veksliväljaja palvel.“ Kõnesoleva reservatsiooni kasutamiseks ei näi olevat kaaluvaid põhjusi. On koguni asjaolusid, mis selle vastu räägivad. Kõigepealt olgu tähendatud, et sääraseil isikul, kes ei saa alla kirjutada vekslile kirjaoskamatusse või muul põhjusel, on võimalik osundatud lisanormitagi vekslivahekorda astuda: eelnõu 9. artikli (= ÜVS-e 8. art.) järgi võib see toimuda selleks volitatud esindaja kaudu. Ainuüksi selle viisi kasustamine teeb küll raskesti säärasele isikule vekslivahekorda astumise teatavil juhtumel, kuid et see kitsendus puudutab eeskätt ning peamiselt kirjaoskamatusi, kelle protsent pealegi Eesti elanikkonnas on päris väike, siis ei tarvitseks säärase piiramise vastu seista. Õigusega väidab T. Grünthal, et „vekslel on liiga hädaohtlik instrument selleks, et teda usaldada lihtsa inimese kätte maksuvahendina või krediidi hankimiseks“³⁰. Kui aga ometi peetakse vajalikuks kasustada seda reservatsiooni, siis peaks ta leidma küll teissuguse sõnastuse ja paigutuse, kui see on antud talle eelnõus. Res. 2. art. lubab asendada mitte ainult veksliväljaja allkirja, nagu on ette nähtud eelnõus, vaid üldse kõigi vekslkohuslikkude, nagu indosamentide, käendajate jt. allkirju. Kui üldse lubada allkirja asendamist, miks siis ette näha teda ainult veksliväljaja kohta? Kui aga laiendatakse allkirja asendamise võimalust kõigi vekslkohuslikkude kohta, siis see norm ei tuleks paigutada eelnõu 2. art. lõppu, vaid juba eelnõu 9. art. juurde.

2. Veel vähem põhjendatud näib olevat Res. 3. art. kasustamine, mis lubab igale lepinglasele reservida endale õigus mitte mahutada oma natsionaalseadusse blankovekslite kohta käivat artiklit ÜVS-st. Selle asemel on paigutatud eelnõusse 3. artikli 4. lõikena ex-Vene VS-u 14. art. 2. lause, mis on üle võetud muutmata ka EVS-e 14. §-i: „Allakirjutatud veksliplank omandab veksliljõu kohe pärast seda, kui ta on täidetud 2. artiklis ettenähtud vekslisisuga“ (2. art. loendab vekslitarvikud). See

³⁰ Vt. T. Grünthal: Mõningaid lisamärkmeid Eesti uue Veksliseaduse kohta. „Õigus“ 1932, nr. 5, lk. 225.

norm on väheütlev ning jätab terve rea blankovekslitega seoses olevaid küsimusi lahendamata. Seda lünka on püüdnud täita Eesti Riigikohtu³¹ ning Vene Dirigeeriva Senati³² tegelus. Mõlemad nad on asunud seisukohale, et allakirjutatud veksliplank on oma juriidilise loomu järgi mitte veksell, vaid ainult vekslivahetu, mille väljamise ja vastuvõtmisega ei looda vekslivahetu plangi allakirjutaja ja selle vastuvõtja vahel, sest sellega tekib ainult vekslivahetu loomise võimalus nende isikute vahel plangi täistäitmise teel vekslitektiga plangi vastuvõtja kui vekslivahetu esimese omandaja nimele. Alles plangi täistäitmise hetkest alates vekslitektiga plangi vastuvõtja nimele osutub viimane kui vekslivahetu esimene omandaja õigeks vekslivahetu, kellele kuuluvad kõik vekslivahetu järgnevad õigused. Pole aga see, kellele anti allakirjutatud veksliplank selle allakirjutaja poolt, kasustanud eelmainitud õigust, vaid tähendatud plangi vekslitektiga täistäitnud kellegi teise isiku nimele või plangi täistäitmatult edasi andnud teisele isikule ja see tema täitnud omale nimele, siis on säärasel viisil koostatud akt EVS-e seisukohalt lühine. Puudulikult koostatud vekslivahetu on õigustatud täistäitma vekslitektiga ning seejuures ainult omale nimele see, kellele on antud plank selle allakirjutaja poolt. Täistäitmata plangil pole vekslivahetu ja seepärast ei või toimuda tema indossimine EVS-s ette nähtud korras. Blankoveksli edasiandmine ei loo seega veel mingit vekslivahetu.

ÜVS on vastu tulnud tegeliku elu nõuetele ning andnud blankovekslile seadusliku eluõiguse oma 10. artiklis: „Kui puudulikult koostatud veksell on hiljemini täiendatud sobinud kokkuleppe vastaselt, siis kõrvalkaldumist sellest ei saa vastelda vekslivahetu, kui ta pole omandanud vekslivahetu halvas usus või kui ta selle omandamisel pole toimunud raske hooletusega.“ ÜVS-e 10. artikli põhiline mõte seisab, nagu väljendatud ka Genfi Redaktsioonikomitee aruandes³³, hea-

³¹ Vt. Riigikohtu Otsused: 1926. a. — nr. 2; 1928. a. — nr. 71 ja 1929. a. — nr. 66.

³² Vt. Vene Dirigeeriva Senati Tšiv. Kass. Dep. otsuseid: 1906. a. — nr. 5; 1913. a. — nr. 32; 1915. a. — nr. 22 ja 1916. a. — nr. nr. 13, 27 ning 44.

³³ Vt. Comptes Rendus I, lk. 131, nr. 35, lõige 4. — Genfi Redaktsioonikomitee aruanne — Rapport du Comité de Rédaction — on ametlikult kinnitatud Genfi konverentsi 5. juuni 1930. a. istungil; vrd. Comptes Rendus I, lk. 125—158.

usulise vekslimandaja kaitsemises (*respect du à la croyance légitime du porteur*), mis eesmärki taotleb samuti ÜVS-e 17. art. nende vaiete piiramisega, mis vekslkohuslik võib esitada vekslivaldaja vastu. Blankovekslit võib täiendada ÜVS-e järgi mitte ainult vekslil esimene omandaja, vaid ka veksliplangi hilisemad saajad. Seega blankoveksli täiendamisõigus on edasiantav³⁴. Kellele aga seda õigust pole loovutatud, näit. isikule, kes veksliplangi on leidnud või varastanud, sel pole ka õiguslikku alust tema täiendamiseks. Järelikult, sääraseil juhtumel vekslkohuslik on õigustatud kaitsema end vekslivaldaja vastu vastava vaidega. Kuid et üldreeglina celdatakse, et vekslivaldajale on loovutatud säärane õigus, siis ka vastupidise olukorra tõestamise kohustis lasub vaide esitajal. Edasi Redaktsioonikomitee on seletanud, et ÜVS-e 10. art. võimaldab veksliplangi täiendamist mitte ainult vekslitarvikutega, vaid ka *mutatis mutandis* ÜVS-s ette nähtud klauselite (näit. erimaksja nimetuse) lisandamisega³⁵. ÜVS-e järgi on blankovekslil osaline veksliljõud: ta on indossitav väärtpaber, mis loob vekslivahekorra indossandi ja indossaadi vahel juba vekslil üleandmise hetkest, kui indossimise asjaolu on leidnud tõestuse vastava pealdisega vekslil, olgugi et vekslilõiguste teostamiseks on siingi vajalik veksliplangi varustamine kõigi vekslitarvikutega³⁶.

Eelöeldust peaks küllaldaselt nähtuma, et ÜVS-e 10. art., mis on Läti eelnõust välja jäetud, annab blankovekslitele otstarbekama ning elulähedama normingu kui eelnõusse üle võetud ex-Vene VS-u 14. art. 2. lause. ÜVS-e 10. art. võimaldab heausulisele vekslivaldajale õiglasema kaitse. Ei tohiks ka unustada, et blankoveksel on laialdaselt levinud blankoaktsepti näol, mis aktseptimisviisi juba puhtpraktilisil kaalutlusil tuleks aina soodustada, sest ta annab vekslil esimesele omandajale suurema kindluse kui seda võib pakuda aktseptimata tratt. Soodustada aga säärast aktseptimisviisi saab ainult sellega, kui blankovekslile omistatakse teataval määral veksliljõudu. Arvestades esitatud motiive ei saaks nõustuda ÜVS-e 10. art. väljajätmisega Ühtlasest veksliseadusest. Olgu tähendatud, et seda võimaldaval reservat-

³⁴ Vrd. Staub-Stranz: Osund. teos. Lk. 160, märkus 10.

³⁵ Vt. Comptes Rendus I, lk. 131, nr. 36.

³⁶ Vrd. Staub-Stranz: Osund. teos. Lk. 155, märkus 3b.

siooni on kasustanud Genfi vekslidõiguse konventsioone ratifitseerinud kaheteistkümnest riigist ainult kaks, nimelt *Belgia* ja *Kreeka*. Huvitav on siinkohal ka märgitseda, et Taani, kelle esindaja nõudis Genfi konverentsil kõnesoleva reservatsiooni ülesvõtmist GIK-i II lissa³⁷, ise ometi pole kasustanud seda reservatsiooni.

Võrdlustabelist lk. 197 ilmneb, et Läti eelnõu käskveksli osas on säilitatud ÜVS-e artiklite numeratsioon eelnõu samaste artiklite suhtes mitte algusest lõpuni, vaid alles alates II peatükist. Eelnõu I peatüki artiklid, ehkki sisuliselt samased ÜVS-e vastavatele artiklitele, on saanud teisuguse numeratsiooni ja seda seoses vekslivõimet käsitleva artikli sissevõtmise ning ÜVS-e 10. art. väljajätmisega. Haagi Vekslireglamendi konventsioonis, nimelt selle 23. artiklis, mainitakse otseselt, et iga lepinglane kohustub mitte muutma Vekslireglamendi artiklite järjekorda lubatud täienduste ja muudatuste sisseviimisega. Ehkki säärast normi ei leidu *expressis verbis* GIK-s, ometi ta järgneb üldiselt Genfi Ühtlustatud veksliseaduse konventsioonide üldpõhimõttest ning eriliselt GIK-i 1. artiklist, vastavalt millele iga lepinglane kohustub kehtima panema omal maal ÜVS-e, mida ta on õigustatud muutma ainult GIK-i II lisa reservatsioonide ulatuses. Viimaste hulgas aga ei leidu säärast, mis lubaks muuta ÜVS-e artiklite numeratsiooni ÜVS-e kehtima panemisel natsionaalseadusena. ÜVS-e artiklite numeratsiooni säilitamine eelnõu käskveksli osas hõlbustaks ÜVS-e motiivide ja tema kohta teistes riikides kujunenud kohtupraktise kasustamist kehtimapanud eelnõu kohaldamisel tema kehtkonnas. Tuleb tähendada, et eelnõu käskveksli osas on võimalik säilitada ÜVS-e artiklite numeratsiooni ka sel juhtumil, kui eelnõusse võtta artikkel vekslivõime kohta ning temast välja jätta ÜVS-e 10. art. Normi vekslivõime kohta, mis evib eelnõus praegu 1. artikli kohta, võiks paigutada uue lõikena kas eelnõu 8. artiklisse, mis vastab ÜVS-e 7. artiklile, või veel õigem 79. artiklisse, mis vastab GIK-i 2. artiklile. ÜVS-e 10. art. kohale tuleks ex-Vene VS-u 14. art. 2. lause, mis on praegu eelnõus 3. artikli 4. lõikena.

Soovitavam on aga siiski veel kaugemale minna: vekslivõimet käsitlev 1. art. tuleks eelnõust hoopis kustutada ning

³⁷ Vt. *Comptes Rendus* I, lk. 265 jj.

ÜVS-e 10. art. tuleks viia eespool-esitatud kaalutlusil eel- nõusse ning paigutada seal oma õigele kohale. Teatavasti määritleb küll enamik mitte ainult vanemaist, vaid ka uue- maist veksliseadusist vekslivõime küsimust³⁸. See asjaolu ise- enesest on hõlpsasti seletatav. Vanemais veksliseadusis käsi- tellakse seda küsimust seepärast, et vekslivõime (= passiivsele vekslivõimele + passiivsele vekslivõimele) on antud seal kitsamad piirid kui see omane kaasaegse tsiviilõiguse üldisele kohustusvõimele (*Ver- pflichtungsfähigkeit*). Seega vanemate veksliseaduste järgi ei ole veel iga üldtsiviilõiguslikult kohustusvõimeline isik üht- lasi veel vekslivõimeline. Nii näit., Vene 1902. a. VS-u 2. art. kohaselt puudub vekslivõime kõigi usutunnistuste vaimulikel ning samuti kinnisvarata talupoe- gadel, kui viimased pole võtnud äritunnistusi. Uuemad vekslivõime- adused — nende hulgas Saksa 1908. a. 3. juuni Vekslisea- dustik, samuti Eesti 1932. a. Veksliseadus — määritlevad vekslivõime järgmiselt: „Vekslivõimeline on iga- üks, kes võib kohustuda lepingutega.“ Seega siin vekslivõime oma sfäärilt langeb ühte tsiviilõiguse üldise kohus- tusvõimega. Järelikult, säärase normi ärajätmine vekslivõime- dest ei too enesega kaasa muudatusi vekslivõime küsimuses, sest selgi juhtumil tulevad kohaldamisele tsiviil- õiguse üldreeglid kohustusvõime kohta, millede järgi tuli käia ka varemini vekslivõime vastavas artiklis leiduva var- jatud ehtsa viite alusel. Säärase, õieti mitte midagi uut lisava normi sissevõtmine vekslivõime seletatav sooviga rõhu- tada nende kitsenduste ärajätmist, mis piirasid vekslivõime sfääri celnevas vekslivõimes³⁹. Et EVS-s, samuti ka Läti kehtivas vekslivõimes määritletud vekslivõime on samaulatuslik kui üldine tsiviilvõime, siis ei ole ka mõtet seda uuesti korrata eelõus. Nii ei sisalda enam ei Austria 1932. a. 18. aug. ega ka Saksa 1933. a. 21. juuni Vekslivõime artiklit vekslivõime kohta.

3. ÜVS määrab üldreeglina, et kui vekslivõime lunastamine on ette nähtud rahas, mis pole seaduslikuks maksuvahendiks

³⁸ Vrd. Richard Michaelis: Wechselrecht. Kommentar auf der Grundlage der Deutschen Wechselordnung unter vergleichsweiser Heranziehung der hauptsächlichsten ausländischen Wechselgesetze und des künftigen einheitlichen Wechselrechts. Berlin und Leipzig, 1932. Lk. 37 jj.

³⁹ Vrd. Staub-Stranz: Osund. teos. Lk. 121, märkus 5.

lunastamiskohas, siis selle summa tasumine võib toimuda riigirahas vastavalt vekslite maksutähtpäeva kursile. Osundatud normi aga ei kohaldata sel juhul, kui trassant on määranud, et vekslite lunastamine peab toimuma teatavas kindlas rahas, s. t. kui ta on märkinud vekslile nn. efektiivklauseli (*clause de paiement effectif en une monnaie étrangère*)⁴⁰. Vääringupoliitilisil kaalutlusil on võetud GIK-i II lisasse 7. artiklina reservatsioon, mis annab igale lepinglasele õiguse muuta, kui ta peab seda tarvilikuks oma riigi raha vahetuskursisse puuluvatel erakordsetel oludel, efektiivklauselit, mis normib tema territooriumil lunastatavate vekslite tasumist välisvaluutas; sama reeglit on lubatud kohaldada ka natsionaalsel territooriumil välisvaluutas tehtud vekslite kohta. See reservatsioon on leidnud kasutamist eelnõu 41. artiklis järgmise normi näol: „Efektiivklausel ei kehti nende Lätis lunastamisele kuuluvate vekslite suhtes, mille maksutähtpäev langeb ajale, kus Lätis püsib rahavahetuskursiga seoses olev erakorraline olukord. Säärase olukorra tunnused ning tema olemise fakt (Vorhandensein) määritletakse Valitsuse määrusega.“ Genfi kõnesolevaid konventsioone ratifitseerinud riikidest pole seni veel ükski kasutanud eelmainitud reservatsiooni ja seda nähtavasti seepärast, et iga lepinglane on õigustatud tarvitama osundatud reservatsiooni ka pärast konventsioonide ratifitseerimist või nendega liitumist. Säärasel juhtumil peab riik viibimata ja otsekohe sellest teatama teistele lepinglastele ja Rahvasteliidu peasekretärile; reservatsiooni notifikatsioon ise aga jõustub kaks päeva pärast nimetatud teatise saabumist lepinglasele⁴¹. Et aga Balti riikides valitseb praegu rahavahetuskursiga seoses olev erakorraline olukord, siis pole näha põhjusi mainitud reservatsiooni otseseks mittekasutamiseks.

4. ÜVS-e järgi veksli, mis kuulub lunastamisele kindlal tähtpäeval või teatava aja järel pärast vekslite koostamis-

⁴⁰ ÜVS-e 41. art. 1 ja 3. lõige. — Efektiivklauseli hinnangu kohta õiguspoliitilisest seisukohast vt. A. I. Kaminka: *Objedinenije vekselnago prava*. SPB, 1913. Lk. 49 jj. — Senator bar. A. M. Nolcken: *Objedinennoje zakonodatelstvo o vekseljah* (Gaagskaja konventsija 10/23 ijulja 1912 g.) v primenenii k Rossii. SPB, 1913. Lk. 107 jj. — Tõlgendusl efektiivklauseli sisu kohta annab Staub-Stranz: *Osund. teos*. Lk. 395 jj.

⁴¹ GIK-i I art. 4. lõige.

päeva või näitamist, peab esitama protestimiseks mittelunastamises kahe argipäeva jooksul, mis järgnevad vekslite maksutähtpäevale⁴². Res. 9. artikli järgi on igal lepinglasel õigus ette kirjutada, et protest eelmainitud vekslite mittelunastamise kohta peab tehtama kas vekslite maksutähtpäeval või ühel kahest järgnevast argipäevast. See reservatsioon on leidnud kasutamist Läti eelnõu 44. artiklis nähtavasti ainuüksi sel kaalutlusel, et ta võimaldab säilitada praegust vekslite protestimiseks esitamise tähtaega. Selle tähtaja lühendamise vekslite maksutähtpäeva, s. o. ühe päeva võrra ei riiva kuigi nimetamisväärselt vekslivaldaja huve: ainult tema regressiõiguse teostamise võimalus teatavate vekslitekohuslike, nagu indossantide, käendajate jt. vastu võib lükkuda sel juhul ühe päeva võrra edasi. ÜVS-e osundatud normi muutmata vastuvõtmine ei võta vekslivaldajalt veel õigust viia vekslit notari juurde selle maksutähtpäeval; vahe ilmneb siin ainult selles, et sel juhtumil notar on õigustatud algama protestimistoiminguga alles vekslite maksutähtpäevale järgneval argipäeval. Genfi kõnesolevaid konventsioone ratifitseerinud riikidest on kasutanud seda reservatsiooni ainult *Kreeka*. Seda reservatsiooni pole tarvitanud isegi Saksamaa, kelle esindaja ometi nõudis ta ülevõtmist, ja seda nimelt kaalutlusel, et saavutada suuremat ühtlust vekslite õiguse unifitseerimisel⁴³. Arvestades kõiki neid asjaolusid, näib oleval küllaldaselt põhjendatud väide, et Balli riigid selles küsimuses ei tarvitseks järgida *Kreeka* eeskujule.

5. ÜVS ei normi veksliprotesti menetlust ning vormi, jättes nende küsimuste lahendamise iga lepinglasele natsionaalseadusele⁴⁴. Eelnõu teeb seda oma 45. artiklis, kuhu on mahutatud ex-Vene VS-st art. 67—72 paari vastava lisandiga veksliteisikute ja -ärakirjade kohta. Need ex-Vene VS-u artiklid on samased üldiselt EVS-e vastavate §-dega. Erinevus nende vahel ilmneb ainult protestiakti asetamise ja sissekandmise korras⁴⁵. See muudatus on läbi viidud Eestis juba 1919. a. Ajutise notariaalseadusega, vastavalt

⁴² ÜVS-e 44. art. 9. lõike 1. lause.

⁴³ Vrd. Staub-Stranz: Osund. teos. Lk. 417, märkus 1.

⁴⁴ Vrd. Staub-Stranz: Osund. teos. Lk. 417, märkus 2.

⁴⁵ Vrd. ex-Vene VS-u 70. ja 69. art. EVS-e 69. ja 68. §-ga.

millele „Ärakaotatud aktiraamatu asemele vekslite protestide sissekirjutamiseks tuleb notariaalregistris protesti sissekirjutamise juures terve vekslitekst ära kirjutada ja protestiteksti vekslile peale mahutada, tarvilisel korral paberit juurde kleepides“⁴⁶. Et säärane kord on lihtsam ja otstarbekam kui eelnõusse võetud ex-Vene VS-u oma, siis tuleks nõuda tema sisseviimist eelnõusse seal praegu esindatud korra asemele⁴⁷.

Peaks võetama kaalumisele ka küsimus, kas mitte asendada eelnõu 45. artiklis sinna paigutatud ex-Vene VS-u 67. art. järgmise normiga: „Vekslite protestimist toimetavad notarid ning kohtades, kus viimaseid pole, rahukohtunikud ja Postipeavalitsuse poolt selleks volitatud postiametnikud.“ Vekslite protestimise õiguse andmine postiametnikele, nagu see on praegu näit. Saksamaal ja Austrias⁴⁸, oleks soovitatav läbi viia Eestis eriti maa elanikkonna huvides.

Juriidilisest seisukohast arusaamatusi tekitab on ex-Vene VS-u 68. art., mis on saanud eluõiguse eelnõu 45. artiklis. Mainitud artikli kohaselt peetakse veksel protestituks protestimärkme tegemise ajast vekslile, kuid protest ise hakkab kehtima alles pärast protestiakti koostamist. Mis selle all tuleb mõista? Kas näit. protestiakti koostamata jätmine tähendab protestist tulenevad õigused, kui vekslite mittelunastamise asjaolu on leidnud ametliku tõestamise ainult vekslile tehtud protestimärkmega? Arvestades seda, tuleks eelnõu 45. artikli kõnesolev osa teisiti, arusaamatusi kõrvaldavalt sõnastada.

⁴⁶ RT 1919, 24, I, 59: Ajutise Valitsuse poolt 1. aprillil 1919. a. vastu võetud Ajutise notariaalseaduse III osa.

⁴⁷ Eelnõu 12. allmärkuses öeldakse: „Der Artikel 45 ist gemäss Reserve 8 [Kas mitte GIIK-i 8. art.? V. N.] aus der russ. WO (67—72) übernommen. In Estland wird der Protest auf dem Wechsel selbst ver-schrieben. Ein Hinweis auf diese Form der Protestbeurkundung (die von der Reserve 8 ausdrücklich vorgesehen ist) müsste dem Art. 45 entsprechend eingefügt werden, ebenso den Art. 66 Abs. 3 und Art. 68 Abs. 2 EWO.“ Vaatamata sellele ei ole aga siiski eelnõu 45. artiklis expressis verbis tähendatud, et protestiakt tuleb kirjutada vekslile teisele küljele või, kui teisest küljest ei jätku selleks, siis lisalehele nõnda, et protestiakti tekst algaks vekslile teise külje lõpul, vaid selle asemel on jäädud peatuma ex-Vene VS-u 70. art. muutmata sõnastuse juurde.

⁴⁸ Vt. Austria 18. aug. 1932. a. ja Saksa 21. juuni 1933. a. Veksliteaduste 79. art.

6. ÜVS-e järgi lasub notifikatsioonikohustus vekslil mitteaktseptimise või mittelunastamise korral vekslivaldajal ning vekslkohuselikel⁴⁹. Res. 12. art. aga annab igale lepinglasele õiguse säilitada või kehtima panna järgmine teatamissüsteem: notar või ametnik, kes natsionaalseadusega on volitatud vekslit protestima, on kohustatud vekslil protestimisel mitteaktseptimises või mittelunastamises sellest teatama kirjalikult neile vekslil järgi kohustatud isikutele, kelle asukoht on tähendatud vekslil või kelle asukoht on teada protestimist toimetavale isikule enesele, või kui see on tehtud teatavaks talle protestimist nõudvate isikute poolt; säärase teatamisega seotud kulud lisandatakse protestikuludele. Osundatud reservatsiooni on kasustatud Läti eelnõus, mille 45. artiklisse lõpp-lõikena on paigutatud sel alusel ex-Vene VS-u 72. art., mis näeb ette notifikatsioonikohustuse ainult selleks juhtumiks, kui vekslil protestimine toimub mittelunastamise pärast. Seega eelnõu 45. art. lõpp-lõige on kitsapiirdelisem kui Res. 12. art.: ta ei näe ette notifikatsioonikohustust juhtumiks, kui veksel protestitakse mitteaktseptimise pärast. Notifikatsioonikohustuse ärajätmine sel juhtumil on vastuolus mitte ainult Res. 12. art., vaid ka eelnõu veksliregressi instituudi juriidilise loomuga.

⁴⁹ ÜVS-e 45. art.: „Vekslivaldaja peab teatama mitteaktseptimisest või mittelunastamisest oma indossandile ja trassandile nelja argipäeva jooksul, mis järgnevad protestimispäevale või, klauseli olulusel, mis vabastab vekslil protestimise kohustisest (clause de retour sans frais), esitamispäevale. Iga indossant peab teadasaamise päevale järgneva kahe argipäeva jooksul sellest teatama oma indossandile, tähendades nende nimesid ja aadressid, kes andsid eelmised teated, ja nii edasi tõustes trassandini. Eelmainitud tähtaegu arvatakse eelneva teate vastuvõtust alates.

Kui eelmise lõike kohaselt on antud veksel mõnele allakirjutajale, siis see peab edasi andma sama teate samal tähtajal ka oma käendajale.

Juhtumil, kui mõni indossant pole tähendanud oma aadressi või kui see pole loetav, siis on küllaldane teate andmine tema eelnevale indossandile.

See, kes peab andma teate, võib seda teha ükskõik mis viisil, isegi vekslil lihtsa tagasisaatmisega.

Ta peab tõestama, et ta on teate andnud määratud tähtajal. Selle teate edasianne peetakse toimumuks määratud tähtajal, kui kiri, millega seda tehakse, on pandud posti mainitud tähtajal.

Kes ei anna teadet ülalmainitud tähtajal, ei kaota sellega oma õigusi; ta on vastutav tema hooletuse läbi tekkinud tõeliku kahju eest, kuid kahju-tasu ei või ületada seejuures vekslisummat.“

Ex-Vene VS-u, samuti EVS-e järgi on vekslivaldajal mitteaktseptimise pärast toimunud protesti põhjal õigus nõuda vekslilikohuslikelt eeltähtpäevset rahuldust samas korras nagu vekslil lunastamata jätmisel maksutähtpäevaks⁵⁰. Sellest järgneb, et veksell pärast protestimist mitteaktseptimises tuleb esitada eeltähtpäevseks lunastamiseks samale trassaadile, kes jättis vekslil aktseptimata. Kui trassaadi poolt järgneb äraütlemine, siis tuleb veksell lasta protestida veel eeltähtpäevse mittelunastamise pärast ja alles siis võib asuda vekslilnõude eeltähtpäevsele teostamisele vekslilikohuslike suhtes⁵¹. Ühtaegu protestimisega mittelunastamises saadab notar vastava kirjaliku teate vekslilikohuslikele üldise korra järgi⁵². Järelikult, ex-Vene VS-u, samuti ka EVS-e järgi saavad vekslilikohuslikud vastava teate enne seda, kui nende poole pööratakse vekslil eeltähtpäevse lunastamise nõudega. Lihtsam kord on läbi viidud ÜVS-s: siin nõutakse eeltähtpäevse regressiõiguse säilitamiseks ainult ühekordset protestimist, nimelt aktseptimisest keeldumise kohta (seegi jääb ära, kui vekslivaldaja ÜVS-e 46. art. kohaselt on vabastatud vekslil protestimise kohustisest); mitteaktseptimisest on vekslivaldaja kohustatud teatama indossandile ja trassandile ja siis on ta õigustatud asuma eeltähtpäevse regressinõude teostamisele⁵³. Järelikult, ka ÜVS-e järgi vekslisumma sissenõudmisele eelneb teade vekslil mitteaktseptimise kohta, ehkki mitteaktseptimisest teatamine ja regressinõude esitamine võivad kokkuda, näit. selle vekslilikohusliku suhtes, kelle poole nõudega kõige esmalt pööratakse.

Notifikatsioon evib praktilist tähtsust mitte ainult vekslil

⁵⁰ Vrd. ex-Vene VS-u 100. art. 1. p. ja EVS-e 98. §-i 1. p.

⁵¹ Et see nii on, järgneb muu hulgas ka ex-Vene VS-u 111. art. 8. punktist resp. EVS-e 109. §-i 8. punktist, kus öeldakse, et ühes ja samas protestiaktis võib märkida protestid nii aktseptimisest kui ka eeltähtpäevsest lunastamisest keeldumise kohta. — Vrd. ka prof. A. I. Kaminka: Ustav o vekselijah. Zakon 27 maja 1902 goda s razjasnenijami po zakonodatelnõm motivam, rešenijam graždanskago Kassatsionnago Departamenta i jego Otdelenii, Sudebnago departamenta i 2 Obštšago Sobranija Pravitelstvujuššago Senata i germanskikh sudov. Izdanije tšetvertoje, dopolnennoje. Kaunas, 1928. Lk. 226, § 6. — I. W e n d e r: Veksliseadus (RT. nr. 17 — 1932) seletustega ja tsekiseadus. Tallinn, 1932. Lk. 160, p. 4.

⁵² Vrd. ex-Vene VS-u 72. art. ja EVS-e 71. §.

⁵³ Vrd. ÜVS-e 44. art. 1. lõige, 45. art. 1. lause ja 43. art. 2. osa 1. punktiga. — Vt. S t a u b - S t r a n z: Osund. teos. Lk. 434, märkus 7.

lunastamata jätmisel aktseptandi poolt, vaid ka tema mitteaktseptimisel trassaadi poolt; viimasel juhtumil muidugi eriti siis, kui selle järelalusena omistatakse vekslivaldajale õigus eeltähtpäevseks regressiks, nii nagu see on ex-Vene VS-u, EVS-e, ÜVS-e ja ka eelnõu järgi⁵⁴. Notifikatsioon mainitud juhtumel on vajalik kõigepealt selleks, et vekslkohuslik saaks teha ettevalmistusi vekslit ootamata lunastamiseks. Edasi, vekslkohuslik saab kasustada selle tõttu kiiresti vekslit väljaostu õigust⁵⁵, mis aitab seistada regressisumma kasvamist tema suhtes. Kui aga eelnõu 45. art. viimases lõikes jäädakse praeguse sõnastuse juurde, siis asetatakse sellega vekslkohuslikud vekslit mitteaktseptimise puhul halvemasse seisukorda kui nad on vekslit mittelunastamise korral, sest eelnõu näeb ette notifikatsioonikohustuse küll vekslit lunastamata jätmise juhuks, mitte aga aktseptimisest keeldumise puhuks. Arvestades kõike seda, tuleks laiendada eelnõus notifikatsioonikohustust ka vekslit mitteaktseptimise juhtumitele.

Genfi vekslitõiguse ühtlustamise konventsioone ratifitseerinud riikidest pole seni ükski kasustanud Res. 12. art. Genfi konverentsist osavõtjate enamikule näis olevat ebaotstarbekohane teostada notifikatsiooni protestiametnikkude kaudu⁵⁶. Kui aga siiski nähti ette eelosundatud reservatsioon, siis tehti seda selleks, et vastu tulla peamiselt neile riikidele, kus kehtib praegu veel ex-Vene VS-u notifikatsioonikord.

Soovitav oleks, kui Balti riigid loobuksid sellest notifikatsioonikorrast. Tema säilitamise kaitsekski pole peaaegu midagi rohkem ette tuua kui ainult seda, et ta on saanud siin omaseks pikaajalise kasustamise tõttu. Eelnõusse võetagu ÜVS-e 45. artiklis ette nähtud notifikatsioonikord, sest kui iga riik hakkab kinni pidama igast kui väiksemast harjumusest, siis muutub õiguse tõeline ühtlustamine laiemas masstaabis päris illusoorseks.

7. ÜVS-e järgi vekslivaldaja, teostades regressiõigust, on õigustatud nõudma regressiintresse kuue protsendi suu-

⁵⁴ Eeltähtpäevse regressi näeb ette ex-Vene VS-u 100. art. 1. p., EVS-e 98. §-i 1. p., ÜVS-e ja eelnõu 43. art.

⁵⁵ Vekslit väljaostu õiguse näeb ette ex-Vene VS-u 54. art., EVS-e 53. §, ÜVS-e ja eelnõu 50. art.

⁵⁶ Vt. Comptes Rendus I, lk. 142, nr. 110 ja lk. 284 jj.

ruses⁵⁷. Res. 13. artikli kohaselt aga iga lepinglane on õigustatud ette kirjutama tema territooriumil nii väljatud kui ka ühtlasi lunastamisele tulevate vekslite kohta (*qui sont à la fois émis et payables sur son territoire*), et eesmainitud protsendimäär asendatakse tema territooriumil kehtiva nn. seadusliku protsendimääraga⁵⁸. Seda reservatsioon on kasustanud Genfi kõnesolevaid konventsioone ratifitseerinud riikidest *Belgia, Itaalia, Kreeka ja Saksamaa*. Ta on leidnud tarvitamist ka Läti eelnõu 48. ja 49. artiklis. Nagu nähtub osundatud reservatsioonist, on ta kohaldatav ainult sisevekslitele. Järelikult, välisvekslite kohta peab jääma kehtima ka pärast reservatsiooni kasutamist ÜVS-s ette nähtud kuueprotsendine määr. Eelnõu mainitud artiklid võivad aga tekitada selles küsimuses arusaamatusi. Viimaste vältimiseks tuleks seepärast teha vahet regressi-protsendimäära suhtes sise- ja välisvekslite vahel, emba-kumba, kas Ühtlases veksliseaduses eneses või jälle selle elluviimis-seaduses, nagu seda on teinud Saksamaa⁵⁹.

8. Res. 14. art. lubab igale lepinglasele mahutada oma natsionaalseadusse normi, mis määrab, et vekslivaldaja võib nõuda regressaadilt komisjoni natsionaalseadusega määratud suuruses. Seda reservatsiooni on kasustanud peaaegu kõik Genfi kõnesolevaid konventsioone ratifitseerinud riigid. Ka Läti eelnõu näeb ette sellekohaselt regressisumma koostises 1/4% -se komisjoni, mis arvutatakse üldisest tasumata summast⁶⁰. Et see komisjon kannab kahjutasu ilmet, siis teda oleks õiglasem arvutada ainult tasumata vekslisummast enesest, nii nagu see on ka ette nähtud Austria ja Saksa uutes veksliseadustes⁶¹, mitte aga üldisest tasumata summast, kuhu kuuluvad peale vekslisumma tema intressid,

⁵⁷ Vt. ÜVS-e 48. ja 49. art. 2. punkti.

⁵⁸ Seaduslikuks protsendimääraks on BES-e järgi 6% aastas.

⁵⁹ Vrd. Saksa Einführungsgesetz zum Wechselgesetz vom 21. Juni 1933 (RGBl. I S. 409), art. 2.

⁶⁰ Vt. Läti eelnõu 48. ja 49. art. 1. lõike 4. p., mis on pärit ex-Vene VS-u 50. ja 53. artiklist.

⁶¹ Vt. Austria 18. aug. 1933. a. ja Saksa 21. juuni 1933. a. Veksliseaduste 48. art.: Der Inhaber kann im Wege des Rückgriffs verlangen: ... 4. eine Vergütung, die mangels besonderer Vereinbarung ein Drittel vom Hundert der Hauptsumme des Wechsels beträgt und diesen Satz keinesfalls überschreiten darf.“ — Vt. ka Staub-Stranz: Osund. teos. Lk. 468, märkus 9.

kui nad ette nähtud, ja veel regressiintressid ning protestiga seoses olevad kulud. Arvestades seda tuleks soovitada vastava muudatuse tegemist eelnõus.

9. Läti eelnõu 71. artiklis asetseb ÜVS-e 71. art., millele on lisandatud kolm uut lõiget Res. 15. ja 17. art. kohaselt⁶². Mainitud reservatsioon on kasustanud Genfi vekslidõiguse ühtlustamise konventsiooni ratifitseerinud riikidest eranditult kõik. Res. 17. art. 1. lõike järgi on igal lepinglasel õigus määrata aegumise katkestamise ja seistamise põhjused vekslitest tekkinud hagide kohta, mis alluvad tema kohtutele. Vastavalt sellele reservatsioonile on paigutatud eelnõusse selle 71. art. 1. lõikena ex-Vene VS-u 76. art. (= EVS-e 75. §), mille järgi vekslid aegumistähtaegade kulgemise katkestab: 1) hagi esitamine vekslid järgi, 2) nõude esitamine vekslid järgi konkursi korras ja 3) palve avaldamine kohtule vekslidkohusliku asjasse kaasutamiseks kolmanda isikuna kostja poolt. Et Eestis ja Lätis kehtiv Ustav graždanskago sudoproizvodstva näeb ette aegumis-tähtaegade kulgemise katkemise sundtäite-palve esitamise järelalusena asjaomasele kohtule⁶³, siis tuleb arvata, et aegumis-tähtaegade kulgemise protestitud vekslid järgi katkestab vekslidkohuslikkude suhtes ka sundtäite-palve esitamine⁶⁴. See ebakokkukõla, mis valitseb seetõttu Eestis ja Lätis kehtiva ex-Vene VS-u 76. art. ja Ustav'i osundatud normi vahel, tuleks eelnõust ühel või teisel viisil kõrvaldada.

Res. 15. art. kohaselt iga lepinglane on õigustatud otsustama, et neil juhtumel, kui on kaotatud õigused vekslid järgi või teostunud aegumine, säilib tema territooriumil hagi trassandi vastu, kes pole esitanud katet, samuti trassandi või indossandi vastu, kes õiguseta rikastunud; sama otsustamisvabadus on jäetud aegumise puhul aktseptandi suhtes, kes

⁶² Läti eelnõu 20. allmärkus kõneleb ka Res. 16. art. kasustamisest, kuid seda ei nähtu eelnõu 71. artiklist.

⁶³ Vt. Ustav graždanskago sudoproizvodstva (Svod Zakonov, tom XI, tšast 1. Izdanije 1914 goda), art. 1807⁶. See norm on paigutatud seoses teiste sundotsuste kohta käivate artiklitega Vene tsiviilprotsessi 1918. a. 26. juuni seadusega.

⁶⁴ Samal seisukohal asub Eesti Riigikohus: vrd. Riiğikohtu Otsused 1929, nr. 84. Samuti T. Grünthal: Osund. artikkel. „Õigus“ 1932, nr. 5, lk. 224. — Vastasseisukohta kaitseb Igor Tjutrjumov: Kas kohtule sundtäite palve esitamine katkestab vekslid järgi hagi esitamise täit-aegu. „Õigus“ 1930, nr. 1, lk. 16 jj.

sai katte või kes on rikastunud õiguseta. Osundatud reservatsioonile vastavalt on paigutatud eelnõu 71. artiklisse 3. lõikena ex-Vene VS-u 77. art. (= EVS-e 76. §) ning 4. lõikena ex-Vene VS-u 99. art. 2. p. (= EVS-e 97. §-i 2. p.). Et ex-Vene VS annab vekslirikastumise küsimuses võrdlemisi puuduliku lahenduse, siis tuleks eelnõu vastavat osa tingimata täiendada⁶⁵.

10. Läti eelnõu koostajad pole küllaldaselt silmas pidanud seda, et ÜVS vastandina Haagi Vekslireglamendile pole mitte nn. musterseadus (*loi modèle, loi type*), mida iga lepinglane võib muuta ning täiendada suvaliselt, vaid ta on ja peab jääma ettenähtud piirides übtlaseks veksliseaduseks. ÜVS-s määritletud küsimusi võib iga lepinglane muuta ja täiendada ainult GIK-i II lisas loendatud ning piiriteldud reservatsioonide ulatuses⁶⁶. Neid küsimusi aga, mida ÜVS üldse ei puuduta, on õigustatud iga lepinglane ise oma soovi kohaselt normima⁶⁷. Nii võib ÜVS-e suhtes rääkida otsestest ja kaudsetest reservatsioonidest. Ottesed reservatsioonid leiduvad GIK-i II lisas ning nende kohaselt võib ÜVS-t muuta ning täiendada. Kaudsed reservatsioonid aga nähtuvad ÜVS-e lünkadest ning redaktsioonikomitee seletuskirjast. Nendekohaselt võib toimuda ainult ÜVS-e täiendamine. Kaudsete reservatsioonide ainestikku kuuluvad näit. vekslivõime, protestivormi, käestläänud vekslite jõutustamise jt. küsimused⁶⁸.

⁶⁵ Et vekslirikastumise probleem pole üldtsiviilõiguslik küsimus, siis ta tuleks normida mitte tsiviil-, vaid veksliseaduses. Samal seisukohal asub ning esitab selle kaitseks põhjendeid A. I. Kaminika: *Objedinenije vekselnago prava*. SPB, 1913. Lk. 71 jj.

⁶⁶ Vrd. GIK-i I art.

⁶⁷ Vrd. Deutsche Denkschrift zur Reichstagsvorlage betr. das Genfer Abkommen. Reichstagsvorlage vom 20. April 1932, Nr. 1442. Lk. 117: „Das Einheitliche Wechselgesetz enthält eine erschöpfende Regelung der darin behandelten Gegenstände. Einige Gebiete, in denen sich das Wechselrecht mit dem allgemeinen bürgerlichen oder Prozessrecht berührt, erschien für die Vereinheitlichung nicht geeignet und sind daher von der internationalen Regelung ausgenommen. Dahin gehört die Wechselfähigkeit.“ Või lk. 137: „Die Aufzählung der Vorbehalte für die Landesgesetzgebung in der Anlage II ist nicht in dem Sinne erschöpfend, dass nicht auch andere Fragen als in diesen Bestimmungen ausdrücklich aufgeführten im Wege der Landesgesetzgebung geregelt werden könnten.“

⁶⁸ Vrd. Comptes Rendus I, lk. 154, nr. 182. — Staub-Stranz: Osund. teos. Lk. 29, märkus I art. juurde; lk. 120, märkus 5; lk. 128, märkus 1; lk. 417, märkus 2; lk. 612, eelmärkus.

Läti eelnõu koostajad on kinni pidanud ÜVS-e teksti muutmisel GIK-i II lisas määritud piiridest. Kui siin on eksitud, siis küll ainult selles, et tehtud muudatused paaril korral pole küllaldaselt kokkukõlas ÜVS-e ülejäänud osaga⁶⁹. Hoopis teine lugu on ÜVS-s ettevõetud täiendustega. Osa neist on tehtud otseste reservatsioonide alusel: nii on täiendatud eelnõud Res. 15. art. alusel normidega vekslirikastumise kohta. Teine osa neist kuulub kahtlemata kaudsete reservatsioonide valdkonda, nagu näit. eelnõu XIII ptk. käestlänud vekslite kohta tervikuna. Kuid eelnõus leidub veel kolmas liik täiendusi, mis käsitlevad ÜVS-s normitud küsimusi laiendavalt või tõlgendavalt. Sääraseid täiendusi ÜVS-e suhtes pole lubatud teha, sest nad ei kuulu ei otseste ega kaudsete reservatsioonide ainestikku. Kolmandat liiki täiendusi leidub eelnõu 44., 69. ja 70. artiklis⁷⁰. Kõik nad tuleks eelnõust kustutada. Pealegi ei kaotata sellega midagi, sest neis täiendustes väljendatud normid on tuletatavad eelnõu teistest artiklitest.

(Järgneb.)

⁶⁹ Vrd. näit. käesoleva kirjutise III osa 6. punktiga. Eba-kokkukõla ilmneb ka eelnõu 45. art. 5. lõike ja 54. art. 2. lõike vahel.

⁷⁰ Eelnõu 44. artikli lõppu on lisatud võrreldes ÜVS-e 44. artikliga kaks uut lõiget: üks neist vastab EVS-e 98. §-i 3. punktile (eelnõu selle lõike saksakeelses tõlkes on öeldud küll „nach Erhebung des Protests mangels Zahlung“, kuid see on ilmesti viga, sest siin peab olema „pärast protestimist mitteaktseptimise pärast“, nii nagu see on ka EVS-e 98. §-i 3. punktis), teine neist lõigetest vastab täiesti EVS-e 96. §-le.

ÜVS-e 69. art. kõneleb ainult vekslitektis tehtavaist muudatusist. Eelnõu 69. art. aga räägib peale selle veel paranduste tegemisest vekslitektis. Vastavalt sellele on täiendatud eelnõus ka X peatüki pealkirja.

Eelnõu 70. artikli lõppu on lisatud võrreldes ÜVS-e 70. artikliga uus lõige, mis vastab täpsalt EVS-e 73. §-i 2. lausele. Olgu tähendatud, et sundtäitega seoses olev kohtumenetlus ei tunne mingisugust kolmanda isiku kaasutamist asjasse, millest kõnelevad EVS-e 73. ja 75. §, kuna temale on võõrad võistlusprotsessi põhimõtted (vrd. *Ustav graždanskago sudoproizvodstva*, art. 161¹—161²⁴ ja 1807²—1807³; vt ka T. Grünthal: *Osund. kirjutis. „Õigus“*, 1932, nr. 5, lk. 228 jf.). Kuid et esiteks, regressinõuet vekslil järgi indossantide vastu on võimalik teostada ainult protestitud vekslite järgi, ning et teiseks, protestitud vekslite järgi regressinõude teostamine on mitmeti soodsam sundtäite kui tavalise kohtumenetluse korras, siis on ka selge, et EVS-e mainitud §-d kõnesolevas osas on kaotanud oma mõtte kui mitte just tervikuliselt, siis vähemalt suuremas osas.

Poola uus tsiviilkohtupidamise seadustik.

Elmar Ilus.

Praegune iseseisev Poola, saades uued, märksa avaramad piirid, pidi esialgu leppima ühtlasi aga endisest palju kirjuma kehtivate seaduste koostisega. Seda kirjususust võis näha muu seas samuti protsessiõiguse, seega ka tsiviilkohtupidamist puudutavate seaduste alal. Nimelt iseseisev Poola võttis üle tsiviilprotsessi norme kolmest õiguspiirkonnast: Vene, Austria ja Saksa keisririigi seadusandlusest. Esiteks, kõige suuremal osal Poola riigi maa-alast jäi kehtima Vene Tsiiviilkohtupidamise seadus a. 1864. Sealjuures omakorda ühtedes maakohtades mainitud maa-alast — nimelt Poola idaprovintsid ja Vilmomaal — kehtisid Vene TKS üldised normid, s. o. raamatud I—IV. kuna suuremal osal sellest maa-alast, nn. Kongress-Poolas, kehtis sama TKS ühes eriliste normidega, mis olid määratud ainult Varssavi kohturingkonna kubermangude ja ka Holmi kubermangu jaoks, nimelt TKS §§ 1482—1798. Teiseks, endisest Austria riigist Poola külge liidetud maa-alal — nn. Väike-Poolas ja Tescheni Sileesias — jäid jõusse vastavad Austria tsiviilprotsessi seadused ja nimelt: 1) nn. *Jurisdiktionsnorm*, 1. aug. 1895. a. (ühes vastava rakendusseadusega); 2) nn. *Zivilprozessordnung*, samuti 1. aug. 1895. a. ühes rakendusseadusega samast ajast; 3) soorituskorra seadus, nn. *Exekutionsordnung* 27. maist 1896. a., ka ühes vastava rakendusseadusega samast ajast. Kõik nimetatud Austria seadused kehtisid Poolas kujul, nagu neid täiendanud ning muutnud endine Austria seadusandlus ja ka Poola hilisemad novellid. Kolmandaks, Saksa riigilt saadud maa-alal — ja nimelt endises Preisi provintsi osas ning Ülem-Sileesias kehtisid: 1) Saksa kohtukorralduse seadus — *Gerichtsverfassungsgesetz* (GVG) 27. jaan. 1877. a. ja 2) tsiviilprotsessiseadustik — *Zivilprozessordnung* (ZPO) 30. jaan. 1877. a. ühes kõigi vastavate Saksa novellidega kuni 1. sept. 1915. a.

Silmas pidades eriti seda, et ülemalmainitud mitmesugused seadused olid pärit mitmest üksteisele võõrast ja erinevast õiguspiirkonnast, ei vaja vist erilist põhjendust, et selline seaduste partikularism õigusmõistmisel väga märgatavalt tülikana tundus. Tekkis paratamatu tarvidus seda ise-

loomult kirjut ja arvult suurt seaduste hulka asendada ühe ühtlase, kogu riigi maa-alal kehtiva seadustikuga.

Siin oli Poola seadusandlusel kaks võimalust: kas panna kehtima kogu riigi territooriumil väiksemate või suuremate muudatustega üks juba jõus olevatest seadustikest või luua enam-vähem täiesti uus tsiviilprotsessi koodeks. Poola seadusandlus valis viimase tee: vanad seadused asendati uue, oma seadustikuga.

Kuid selle seisundini jõudis Poola alles rohkem kui 10 aastat pärast iseseisvuse saavutamist. Ning ka siis ei toimunud tsiviilkohtupidamise seadustiku loomine ja jõustamine ühe korraga ja ühe seadusandliku akti teel, vaid teatavate, küll mitte pikkade vaheaegade järel, ja mitme eriseaduse kaudu. Nimelt 29. nov. 1930. a. tsiviilprotsessi seadus ühes rakendusmäärusega käsitles üksnes osa — olgugi suuremat — tsiviilprotsessist: vaidlusmenetlust kuni soorituskorrani. Sooritusmenetlust aga reguleeris teine, hilisem, nimelt soorituskorraseadus (ka ühes erilise rakendusmäärusega) 27. okt. 1932. a. Selle viimase seaduse rakendusmääruse art. LXXVIII § 3 sisaldas sätet, millega Poola kohtuministrile õigus anti mõlemaid eelmainitud seadusi üheks tervikuks liita, mida kohtuminister hiljemini ka tegi. Tema määruse järgi 27. okt. 1932. a. moodustab 1930. a. 29. nov. tsiviilkohtupidamise seadus esimese peaosas, s. o. vaidlusmenetluse (art. 1—507) ja 27. okt. 1932. a. soorituskorraseadus — teise peaosas — sooritusmenetluse (art. 508—862) ühisest tsiviilkohtupidamise seadusest. Mõlema seaduse rakendusmäärused aga jäid sisuliselt liitmata ja ühtlustamata, nii et Poola uus TKS omab nüüd korraga kaks iseseisvat rakendusmäärust. Olgu veel tähendatud, et 1932. a. 27. okt. määrusega kohtuminister ühtlasi väga suurel määral muutis 1930. a. 29. nov. seadust, peamiselt teda sisuliselt kokkukõlastades soorituskorraseadusega. Liidetud uus TKS ühtlustati veel redaktsiooniliselt ning avaldati siis 1. det. 1932. a. Seadus jõustus 1. jaan. 1933. a.

Nagu ülemal öeldud, Poola seadusandlus valis mõne enne kehtinud seadustiku kogu riigi maa-alale laiendamise asemel iseseisva tsiviilprotsessi seadustiku loomise tee. Kuid seda ei tule nii mõista, et seadusandja oleks täiesti tähele panemata jätnud senised seadused. Vastuoksa, Poola 1932. a. TKS-s on küllaldaselt arvestatud eelnevat õiguslikku seisun-

dit ja märgatavalt kasustatud vastavaid endisi seadusi. Siin näeme, vastupidi meie TKS eelnõule, kus järgitud Vene seadusandlust, et Poola uus TKS teiste hulgast kõige vähem just Vene TKS-t on silmas pidanud. Väiksemal määral on Poola seadusandja järginud ka Saksa ZPO sätteid. Kõige tunduvam uuele seadustikule on aga Austria protsessinormide mõju. Loomulikult arvestas TKS-t väljatöötav komisjon ka veel teisi, eriti muidugi uuemaid tsiviilprotsessi seadustikke ja nende eelnõusid, kuid peamiseks eeskujuks ja ainestiku ammutamise lätteks on olnud siiski normid ülemalnimetatud kolmest varemkehtinud seaduste grupist.

Oleks aga — teisest küljest — ekslik väita ja arvata, et uus Poola TKS on lihtne kompilatsioon endistest seadustest. On muidugi palju väärtuslikke põhimõtteid ja terveid institute vanadest seadustikest uude paigutatud, kuid kõik see ülevõetud aines on komisjonide uuendustega seadustikus täiesti uueks iseseisvaks tervikuks muudetud, nii et üldisest märgatavast jäljendamisest juttugi ei saa olla.

Üldiselt jätab uus Poola TKS võrdlemisi rahuldava mulje: sisult ja süsteemilt ajakohane, seadustehniliselt küllaltki õnnestunud. Ei ole aetud taga äärmist abstraktsust ega ole tarvitatud ka üleauseid kasuistlikke norme, mida näitab ka võrdlemisi tagasihoidlik paragraafide arv — 862¹. Paragraafide sõnastus on võrdlemisi lühidane, kuid mitte üldsõnaline, lauseehitus lihtne.

On raske ühte võõra riigi, pealegi vastjõustunud seadust õieti hinnata, temast täiel määral aru saada ja teda kõigis üksikasjus iseloomustada. Seepärast ka käesolev kirjutis ei sea endale ülesandeks pakkuda Poola uue TKS-e süstemaatilist ja purgivat käsitlust, vaid tahab peajoontes ning tähtsamates osades refereerida selle seadustiku norme, eriti neid, mis erinevad meie tsiviilprotsessi korrast.

Uus Poola TKS koosneb, nagu öeldud ülemal, kahest peaosast. — 1) vaidlusmenetlus ja 2) sooritusmenetlus. Esimene peaosas koosneb omakorda ühest sissejuhatavast peatükist („Üldised eeskirjad“, art. 1—8) ja kolmest raamatust. Need on järgmised: I raamat: „Kohus“ (art. 9—62); II raamat: „Kohtumenetlus“ (art. 63—478²); III raamat käsitleb

¹ Nagu teada, on Vene TKS-s 2175 ja Saksa ZPO-s 1048 paragraafi.

² See teine raamat koosneb viiest osast, viimased jagudest ja alajaotustest.

vahekoht (art. 479—507). Sellele esimesele peaosale lisandub rakendusmäärus, mis koosneb 47 artiklist, mis omakorda jagunevad paragraafidesse. Teine peosa käsitleb soorituskorda ja sisaldab art. 508—862. Olgu siin veel tähendatud, et Poola uus TKS ei käsitle hoiukorra ega ka täävituse, s. o. proklaamimenetlust.

Asume nüüd seadustiku sisu vaatlemisele. Võtame kõigepealt sissejuhatava osa. See on võrdlemisi lühike, mis selektatav seega, et harilikult siiakuuluvad küsimused on teiste seadustega normitud.

Sissejuhatavas peatükis art. 1 määrab kindlaks TKS-e aluse: seadustik reguleerib üldkohtute kompetentsi ja menetlust neis kohtutes tsiviilasjus. Sellele üldreeglile lisandub art. 8 säte, et tsiviilasju võib ka vahekohtu kaudu lahendada, vastavalt Tsiviilkohtupidamise seaduses ülesseatud põhimõtetele. Edasi, art. 2 räägib tsiviilkohtute pädevusest: viimased arutavad üksnes eraõiguslikke vaidlusi. Mis puutub hagidesse süütegudest tekkinud nõudluste põhjal, siis on neid võimalik art. 6 järgi esitada nii tsiviilkohtule, kui ka nn. tsiviilhagina kriminaalkohtus.

Kriminaalkohtu seadusjõuse ja süüdimõistva otsuse säted karistatava teo toimetamise kohta on tsiviilkohtule siduvad (art. 7).

Haldusajadest ja nende suhtest tsiviilprotsessiga ei räägi Poola uus TKS midagi.

Märkimisväärne art. 3 säte, et kohtu poole võib pöörduda mitte üksnes siis, kui on otseselt rikutud õigusi, vaid isik võib hagi esitada ka, et võimalikku õiguserikkumist ära hoida, kui sel isikul on seks olemas õiguslik huvi. Seega on Poola uus TKS otseselt tunnustanud nn. tuvastushagi (*Feststellungsklage*), ning kaudselt on siis ka nn. muundushagi (*Bewirkungsklage*) lubatav.

Lõpuks, art. 4—5 käsitlevad seadustiku kehtivust ruumis. Art. 4 järgi kostjana võib kohtusse kutsuda igat isikut, kelle asukoht Poolas. Välismaal asuvaid Poola riigi kodanikke võib kohtusse kutsuda perekonnaseisu asjus. Samuti arutab Poola kohus oma riigikodanikkude kui ka välismaalaste varanduslikke hagnosisid: 1) kui nende isikute varandus või vaidlusobjekt on Poolas; 2) kui asi puudutab Poolas avatud pärandit, või 3) kui kohustus on tekkinud Poola riigi maalal või seal täita tuleb. Art. 5 § 1 loendab isikuid, keda

rahvusvahelises õiguses kehtiva vastastikkuse põhimõtte kohaselt ei või Poola kohtusse kutsuda. Siia kuuluvad peamiselt eksterritoriaalsuse õigust kasustavad välisriikide kodanikud. Sama artikli § 2 räägib tingimustest, mil ka need isikud alluvad Poola kohtutele, nimelt: 1) kui nad vabatahtlikult allutavad endid Poola kohtule, 2) asjus, mis puudutavad nende Poolas asetsevaid ettevõtteid, ning 3) hagides Poolas olevate kinnikute kohta.

Seadustiku sissejuhatavale osale järgneb esimene raamat, mis räägib kohtust. Ja nimelt selle raamatu esimene osa käsitleb kohtu kompetentsi küsimusi.

Vaatame aga enne, milline on Poola kohtukorraldus, nimelt üldkohtud tsiviilasjus. Kõigepealt üheisikulisi kohtuid on kaks — rahu- ja linnakohus; mitmeisikulised, kollegiaalsed on ringkonnakohus, apellatsioonikohus ja kõrgeim kohtukoda. Esimese astme kohtutena teotsevad nimetatutest järgmised kolm: rahukohus, linnakohus ja ringkonnakohus, teise astme kohtuteks on sama linnakohus, ringkonnakohus ja apellatsioonikohus, kuna kõrgeim kohtukoda on kassatsiooniinstantsiks. Poola kohtukorralduse esimese iseavaldusena olgu viidatud just asjaolule, et esimese astme kohtuid on kolm, mis on väljendatud ka TKS art. 9, kusjuures esimesed kaks kohut — rahu- ja linnakohus — on kohtuasutiisteks väiksemates asjades, seega umbes meie rahukohule vastavad, kolmas, ringkonnakohus, vastab aga meie rahukogule. Seadus teeb seepärast ka vahet ühelt poolt linnakohtu ja rahukohtu ning teiselt poolt ringkonnakohtu kompetentsi vahel, kõigepealt loendades purgivald kõik esimese kahe võimkonda kuuluvad asjad, kuna ringkonnakohtu kompetents on määratud negatiivselt ja positiivselt. Nimelt art. 10 järgi kuuluvad linnakohtu võimkonda järgmised asjad: 1) varandusõiguslikud vaidlused, millede hagihind ei ületa 1000 zlotti; 2) jagamishagid, kui jagatav ese ei ületa hinnalt 5000 zlotti; 3) vaatamata haigetava eseme hinnale: vaidlused väljaspool-abiellulise isaduse kohta, samuti sellise isadusega seotud varandusõiguslikud nõudlused, vaidlused üürilepingu olemasolu, tühistamise ja lõpetamise kohta, üürivahekorra alusel tekkinud rahalised nõudmised, vaidlused üüriohjekti tagasiandmise ja tagasivõtmise, samuti ka asjade peetamise kohta, mis üüriohjekti toodud; lõpuks kuuluvad linnakohtus arutamisele ka vaidlused rikutud valduse kaitse ja kaotatud

valduse ennistamise üle. Kuid mitte kõiki selliseid asju ei aruta linnakohtunik, vaid neist teatavad, üldreeglina veel väiksemad hagid kuuluvad otsustamisele rahukohtuniku juures.

Viimase kompetents on kindlaks määratud art. 11, mille § 1 lausub: linnakohtute võimkonda kuuluvatest vaidlustest otsustab rahukohtunik need varanduslikud hagid, millele hind ei ületa 300 zlotti, tingimusega, et asjaosalised protsessipooled elavad selle vastava rahukohtuniku piirkonnas.

Rahukohtunik ei või aga ka neid ülalnimetatud hagi-
sid arutada, 1) kui hagi hinnast üldse ei sõltu kohtu kompetentsi küsimus; 2) kui hagi aluseks on veksel, tsekk, aktsia, obligatsioon, pantkiri, laotäht ja muud säärased väärtpaberid; 3) kui on tegemist kas asjaõigusega või ka muu õigusega kinnisasjadele ja 4) kui hagi-
gisis kostjana esineb riik või mõni muu avalikõiguslik juriidiline isik. Sellele lisab sama art. 11 § 2, et rahukohtuniku võimkonda kuuluvaid asju võib esitada selle rahukohtuniku piirkonnas elutseva kostja vastu ka selles piirkonnas mitte elutsev hageja.

Lõpuks ütleb art. 11 § 3, et pooled võivad rahukohtuniku juures sõlmida sobingut varandusõiguslikes asjus, kui vaidlusobjekti väärtus ei ületa 1000 zlotti. Sobinguobjektiks ei või aga olla asjaõigused kinnisasjadele, samuti sellised õigused, millede tekkimiseks seadus nõuab notariaalse või kohtuliku akti vormi. Kui rahukohtuniku võimkonda kuuluv hagi esitatakse linnakohtule, siis viimane saadab selle hagi enne esimest kohtuistungit vastavale rahukohtunikule (art. 12 § 1), kuid linnakohtu otsuse vastu ei või väidelda väites, et asja oleks võinud ja pidanud arutama rahukohtunik (art. 12 § 2).

Nagu öeldud, on ringkonnakohtu kompetents määratud esiteks negatiivselt. Nimelt art. 13 § 1 järgi kuuluvad ringkonnakohtu võimkonda kõik asjad, mis ei kuulu linnakohtu võimkonda. Kuid sama artikli § 2 loendab ka need asjad, mis, vaatamata hagi hinnale, kuuluvad üksnes ringkonnakohtu kompetentsi. Need on: 1) vaidlused mittevarandusõiguslike õiguste ja nendega seoses kehtatud varandusõiguslike nõudluste kohta; 2) kahjutasuhagid, kui kahju on kodanikule tekitanud riigi- või omavalitsuseorgan; 3) autoriõiguse kaitsesse puutuvad hagid; 4) vaidlused, mis puudutavad firma

kasustamist või äriettevõtte omandamist; 5) loostatud kaubandusseltsi ja tema seltslaste, juhatusliikmete või teiste organite vahelised hagid, samuti ka seltslaste kui selliste ning seltslaste ja juhatusliikmete või lõppajate vahelised vaidlused; 6) börsitoimingutest tekkinud hagid; leiutiste, muis-tiste ja kaubamärgi kaitseks puutuvad vaidlused; kõlvatu võistlusega seotud asjad; lõpuks hagid kindlustusvahekor-rast, välja arvatud preemia nõudmised. Peale nende puht-tsiivil-õiguslike asjade arutab ringkonnakohtus ka kaubandus-likke hagnosisid. Selleks on ringkonnakohtu juures erilised kau-banduslike asjade jaoskonnad, millede võimkonda kuulu-vad vaidlused toimingute kohta, kus mõlemad asjaosalised on kaubandusliku iseloomuga (art. 14 § 1). Kui vaidlus põhineb toimingul, mis ainult kostja poolt on kaubanduslikku laadi, siis sõltub hagejast, kas ta esitab oma hagi vastavale ring-konnakohtujaoskonnale kaubanduslike asjade jaoks või mitte (art. 14 § 2).

Ühenduses kompetentsiga käsitletakse art. 15—23 hagi hinda, mille arvutamine toimub enam-vähem vastavalt meie TKS-e normidele, nii et sellel küsimusel ligemalt peatuda ei tarvitse. Siin olgu aga küll viidatud otsesele normile, et Poola kohus võib kahtluse puhul hageja poolt näidatud hagi-hinda selle hagi esitamisel ise kontrollida. Hiljemini võib seda teha ainult siis, kui kostja selle küsimuse tõusetab. Hagihinna kohta tehtud otsuse peale edasikaebamise või-malust ei ole (art. 22 §§ 1—4). Kui kontrollivas kohtus selgub, et asi ei allu sellele kohtule, siis viimane saadab asja hageja palvel ja tema poolt näidatud kohtule, kui ainult viimane silmanähtavalt pole mittepädev seda asja arutama. Edasikaebamise võimalust ka sellistes asjades ei ole ning uus kohus ei tohi hagi-hinda enam kontrollida (art. 23 § 1—3).

Mis puutub kohaallumusse, siis uus Poola TKS mai-nib kolme kohaallumuse liiki: üldist, valikuvaba ja ainast ning lisana nendele teatavad erandjuhud.

Üldise kohaallumuse aluseks on, nagu meilgi ja ka mujal, kostja elukoht, mille all tuleb mõista kohta, kus kostja vii-bib kavatsusega seal alatiselt peatuda (art. 24 § 1). Kui kost-jal on mitu elukohta, siis valib hageja ühe neist elukohakoht-utest. Kui kostjal elukohta ei ole, esitatakse hagi kostja alatisel viibimispaiga järgi (art. 25). Kui kostja on lahuta-mata abieluline naine, siis esitatakse hagi abielumehe elu-

koha järgi. Hagid protsessivõimetute laste vastu esitatakse kohtule, kuhu allub ka laste isa, ema või eestkostja (art. art. 27, 28). Hagid surnud isiku vastu tekkinud nõudlusest alluvad sellele kohtule, kellele allus see isik surmamomendil (art. 29). Riigi vastu esitatakse hagi vastavat riiki esindava kindralprokuröri asukoha järgi (art. 30). Hagid juriidiliste isikute vastu esitatakse kohtule nende isikute asupaiga järgi, milleks loetakse koht, kus on juriidilise isiku tegevust juhtivad organid (art. 31).

Valikuvaba kohaallumus on muu seas ette nähtud, esiteks, alaliselt mehest lahus elava abielunaise suhtes. Hagi võib sel juhul esitada ka naise viibimispaiga kohtule (art. 33). Lepingust tekkinud hagi võib esitada kohtule lepingu sooritamiskoha järgi, kusjuures see koht peab dokumendiga tõestatud olema (art. 35). Samuti võib lubamata toimusest tekkinud hagi esitada selle delikti toimetamise koha järgi (art. 36). Varanduslikku hagi isiku vastu, kel puudub elukoht kui ka viibimispaik Poolas, võidakse esitada kohtule, kelle piirkonnas asub vaidlusobjekt või selle isiku varandus (art. 38). Valikuvaba on ka üüri- ja rendivahekorra alusel tekkinud hagi esitamine, mida võib esitada üüri-rendi objekti asukoha järgi (art. 39).

Ainane on kohaallumus järgmistel juhtumel. Esiteks, art. 40 kohaselt peab asjaõiguslik hagi — kui asi on kinnik — esitatama asja asukoha kohtule, kusjuures orjestest ja reaalkoormistest tekkinud hagid alluvad koormatud kinniku asukoha kohtule. Teiseks, hagnosisid pärandi kui niisuguse ja surmapuhuste korralduste suhtes, samuti pärandi jagamise kohta võib — pärandi vastuvõtmiseni pärijate poolt — ainult pärandi avamise koha kohtule esitada, vaatamata isegi sellele, et pärandi koostisse kuuluvad ka kinnisasjad. Kolmandaks, hagi seltsingu või mõne muu ühtumi vahekorra allub ainult selle seltsingu või ühtumi asukoha kohtule (art. 42).

Neljandaks, abielulisi vahekordi puudutav hagi esitatakse, kui vähemalt üks pooltest on Poola riigi kodanik, abikaasade viimase ühise elukoha järgi Poolas, kui üks pooltest seal alaliselt viibib. Selle eelduse puudumisel võib hagi esitada kostja viibimiskoha kohtule ning — isegi selle puudumisel — hageja elukoha järgi (art. 43). Lõpuks, vanemate ja laste vahelised hagid alluvad üksnes hageja elukoha kohtule, tin-

gimusega, kui vähemalt üks pooltest on Poola riigi kodanik ja kui puuduvad alused üldise kohaallumuse jaoks (art. 44).

„Eriliste eeskirjade“ all (art. 45—50) on lahendatud veel juhtumid, kus tuleb valida üks kohus mitmest võimalikust pädevast kohtust. Nimelt, kui hagi on suunatud mitme isiku vastu, kes üksikult alluksid erinevatele kohtutele, siis kohtu valiku õigus on hagejal, tingimusega, et kostjad ei esine omavahel kui pea- ja kõrvalvõlgnikud. Tseki või vekslivahekorras tekkinud hagi võib esitada kas üldise kohaallumuse kui ka maksukoha järgi (art. 46). Kui hagi kohaallumuse määrab asja asukoht, asi ise aga on mitme kohtu piirkonnas, siis kohtu valiku õigus on ka hagejal (art. 48).

Kui ei ole võimalik seaduse abil hagi kohaallumust kindlaks teha, siis määrab vastava kohtu kõrgeim kohtukoda (art. 50).

Peale nende kohaallumuse aluste on võimalik veel allumuse poolte kokkuleppe põhjal, kus pooled valivad kohtu, kuhu hagi otseselt ei allu. Selleks on vajalik art. 52 § 1 kohaselt kirjalik kokkulepe. Prorogatsiooniga ei ole lubatud muuta kompetentsi ega ka ainast kohaallumust, välja arvatud juhtum, kus ringkonnakohtule alluv asi allutatakse linna-kohtule (art. 52 § 2).

Allumustülisid ühe ja sama astme kohtute vahel otsustab lõplikult kohus, kes seisab otseselt kõrgemal astmel sellest kohtust, kes esimesena lahendas allumusküsimust. Kõrgema astme kohtu otsus on siduv ka teise kohturingkonda kuuluval alama astme kohtule ning selle otsuse peale pole edasikaebamist (art. 53 §§ 1—4)⁸.

Esimese raamatu teises osas leiame kohtunikkude taanduse küsimuse. Art. 54 loendab juhtumid — arvult 5 —, kus kohtunik otseselt seaduse poolt taandatakse. Juhtumid vastavad peaaegu täiesti meie TKS § 195 sätetele.

Poolte palvel taandab kohus kohtuniku, kui viimase ja ühe asjaosalise või selle voliniku vahel on sedalaadi isiklik suhe, et võib tekkida põhjendatud kahtlus kohtuniku erapoolikuse kohta (art. 55).

Linnakohtus taandab kohtuniku ringkonnakohtus, kollegiaalkohtutes need kohtud ise (art. 58).

⁸ Pädevustülilise lahendamise küsimust Poola uus TKS ei puuduta, vaid seda käsitletakse kohtukorralduse seaduses.

Art. 60 põhjal edasikaebamist neis asjus ei ole. Halvas usus kohtuniku taanduspalve esitajat karistatakse art. 61 järgi rahatrahviga kuni 500 zlotti.

See on lühidalt esimese peaosa esimese raamatu sisu.

Arutlusi.

Kohtunikkude sõltumatus PS-e ja KS-e seisukohast.

K. Gyldenstubbe.

§ 86 järgi peab meie Põhiseadus olema vankumatuks juhteks mitte ainult seadusandlikele ja valitsusasutisile, vaid ka kohtute tegevuses. Sellest järgneb, et kohtud ja kohtunikud peavad iga seaduse suhtes kaaluma, kas see on PS-ga kokkukõlas või mitte.

Dekreediga 9. maist 1934 (RT 1934—42) on Riigiteenistuse seaduse § 39, mis käsitleb ametivahekorra lõppemist, täiendatud 65-aastase vanusepiiri ülesseadmisega. Üldine Riigiteenistuse seadus ei käi kohtunikkude kohta, sest nende teenistusvahekord määratakse kindlaks eriteenistusseaduses, Riigiteenistusseaduse (RT 1924—97) § 2.

Kuid kuulub, nagu tahetaks dekreeidi teel kehtima panna täiendav seadus, mis kindlaks määrab ka kohtunikkude suhtes vanaduspiiri, mille kättejõudmisel nad vallandatakse ametist ehk, teiste sõnadega, piiratakse nende teenistusaega, olenemata antud juhtumil töövõimetuks muutumisest.

Et säärase kohtunikkude teenistusaega piirava seaduse kehtimapanek harilikus seadusandlikus korras oleks vastuolus PS-s selgesõnaliselt väljendatud, kohtuvõimu teostajate sõltumatust kindlustavate eeskirjadega ja seepärast ei tohiks kohtute poolt täitmist leida, siis peaks möödapääsetamatult niisuguse seaduse avaldamine väljaspool PS-e muutmiseks ettenähtud korda (PS §§ 87—89) tekitama kas konflikti riigivõimude vahel või kohtuvõimu alistumise põhiseadusvastasele eeskirjale. Neist võimalusist viimane oleks riigile hädaohtlikum kui esimene.

PS-e § 68 järgi peavad kohtud olema sõltumatud. See väljendus on muidugi deklaratiivne ja seega ka tema mõiste ebatäpne. Kuid § 71 määrab juba kindlaks täitsa üksikasjaliselt ja täpsalt, et kohtunikke võib tagandada ametist ainult kohtu teel. Omas tegevuses riik tunneb 3 teed: seadusandlikku, valitsemise ja kohtu teed. Seega keelab PS kohtunikkude vallandamist valitsemise ja harilikul seadusandlikul teel, lubades seda ainult kohtu teel. Mis see tähendab, on igapähele selge. Kohtutee on käidav üksnes süüaluste suhtes või vähemalt niisuguste asjaolude puhul, millede eest kohtualune peab vastutama. Nõnda ütlevad ka nähtavasti välismaa jaoks saksa keeles

kirjutatud kommentaaris PS-e kommentaatorid Maddison ja Angelus: „Unter dem gerichtlichen Wege haben wir nur das Strafgericht zu verstehen und in dieser Hinsicht ist der Gesetzgeber gebunden“ (lk. 72).

Igale kohtunikule on luusse ja lihasse läinud see seaduste tõlgendamise reegel, et seaduse otstarve (*ratio legis*), kui seaduse sõnad on selged ja kahtlust ei ärata, langeb kokku seaduse sõnasõnalise tähendusega ja et säärasel juhtumil siduvad on seaduse sõnad ega või aset leida seadusele teise mõtte andmine tema arvatava otstarbe tõlgendamise teel (Vene Sen. ots. 1886/77; 1882/157, 1881/79, 1880/107 jt. Nolcken'i TKS kommentaar §§ 9 ja 10 juures III, 1, a).

Seepärast on kõigepealt lubamatu igasugune püüd anda PS-e § 71-s selgesõnaliselt väljendatud eeskirjale teist mõtet selle arvatava otstarbe tõlgendamise abil.

Seejuures veel moodustavad kõik need püüded rea sofisme. Kava kaitsejate poolt tuakse ette, et paljude välismaa riikide seadusandlustes on pandud kehtima kohtunikkude teenistusaja piiramine ja nagu ei oleks see ka vastuolus kohtute sõltumatuse põhimõttega.

Üheski kultuurriigis, kus põhiseadusse on sisse võetud kohtuvõimu teostajate sõltumatuse kindlustus hariliku seadusandliku ja valitsemise võimu organite võimaliku omavoli vastu, ei ole kohtunikkude teenistusaja piiramine kehtima pandud harilikus seadusandlikus korras. Kus seda on tehtud, see on toimunud üksnes põhiseaduses eneses ette nähtud korras. Ehkki Vene seadusandlus lõpptulemuses asus kohtunikkude teenistusaja piiramise põhimõtte suhtes eitavale seisukohale, arutati seda küsimust 1888. a. Riiginõukogus ja 1894. a. seadusandlikus komisjonis. Tol ajal Venes üldse ei olnud põhiseadust ja kohtunikkude taandamatus oli pandud kehtima hariliku seadusega (KS § 243). Samasugune kord kehtib nüüd Prantsusmaal. Seal kehtiv 1875. a. konstitutsioon ei maini kohtunikkude taandamatust. Sellekohane põhimõte on väljendust leidnud ainult harilikus seaduses, nagu loomulikult säärasel oludel ka kohtunikkude teenistusaja piiramine, mis seadustest nüüd kehtivad seadused on välja antud, esimese aine kohta 30. augustil 1883 ja viimase kohta 27. juulil 1916. Saksa maal aga, kus taandamatuse põhimõte on fikseeritud 1919. a. 11. augustil põhiseaduses, on samas põhiseaduses ka väljendatud luba harilikule seadusandlusele kindlaks määrata kohtunikkude suhtes vanaduspääri. Saksa põhiseaduse § 104 lausub: „die Gesetzgebung kann Altersgrenzen festsetzen, bei deren Erreichung Richter in den Ruhestand treten.“

Arutusel oleva seadusekava kaitsejad arvavad, et Saksa põhiseadusse olla vaja olnud sisse võtta seda kitsendust sellepärast, et tsiteeritud § 104 oma alguses ütleb, et „die Richter der ordentlichen

Gerichtsbarkeit werden auf Lebenszeit ernannt.“ Millel see arvamus põhineb, on arusaamatu, sest loogilist alust tal ei ole. Kohtuniku ameti eluaegsus ja kohtuniku ametist taandamatus, mis sõnadega meie PS kohtuniku ametiga seotud volituste kestuse kindlaks määrab, on ühe ja sama mõiste väliselt erinevad, kuid oluliselt üheväärsed väljendusviisid. Mõtteteaduse seisukohast sõna „kohtunik“ kuulub nn. suhteliste mõistete liiki, vastandina absoluutsete mõistete liigile, s. o. tähendatud sõna sisaldab eneses osutust teisele mõistele ega ole mõeldav ilma suhteta viimasega, nagu absoluutsete mõistete puhul. Sõnaga „kohtunik“ väljendatud mõistes moodustavad suhtelise vahekorra ühelt poolt isiklusega riigivõimu poolt kohtunikuametiga seotud kohuste täitmine ja teiselt poolt neid kohuseid täitev füüsiline isik. Saksa põhiseaduses tarvitatud sõna „eluaegsus“ seob kohtuniku volituste kestuse ametit pidava füüsilise isiku elu kestusega, kuna meie PS tarvitatud sõna „taandamatus“ seob seda kohtuniku poolt peetud ameti kestusega. Tähtajata nimetatud taandamata kohtuniku volitused peavad loogiliselt kestma niihästi eluaegsuse kui ka taandamatuse seisukohast kohtuniku eluaeg, kui ametit enne ära ei kaotata. Harilikult amet kestab kauem kui selle kandja eluiga. Ka meie PS-e mainitud kommentaatorid valitavate riigikohtunikide suhtes ütlevad § 68 puhul: „da das Gesetz über die Dienstdauer der gewählten Richter... nichts näheres sagt, muss man annehmen, dass diese Richter auf Lebenszeit gewählt werden“ (lk. 70). Sama kaalutus kehtib muidugi ka teiste mittevalitud kohtunikide suhtes.

Kuid mitte üksnes surm ei lõpeta kohtuniku volitusi, vaid neid peavad, nagu juba öeldud, lõpetama ka kohtuniku poolt peetud ameti ärakaotamine või mõnel muul põhjusel tekkiv ametikohuste täitmise võimatus, sest kohtunik määratakse ametisse teatavate kohuste täitmiseks, mitte aga sellest olenemata riigilt ülalpidamise saamiseks. Sõna „kohtuniku“ suhtelise mõiste tõttu niihästi eluaegsuse kui ka taandamatuse seisukohast kohtuniku ametivolitused peavad kestma üksnes nii kaua, kui kohtunik oma ametikohustusi täidab.

Vene seadusandlusest pärit, meie PS-s tarvitatud termin „taandamatus“ on õnnelikum kui termin „eluaegsus“, sest oluline riigi ja kohtunikide teenistusvahekorras on kohtuniku ametivolituste kestus, mitte tema elu kestus. Mõttepäraselt mitte üksnes ameti pidamise eluaegsuse, vaid ka sellisest ametist taandamatuse põhimõtted nõuavad samas korras, milles need põhimõtted kehtima pandud, ka kõigi erandite kindlaksmääramist, mis seadusandja nendest tahab teha, sest need erandid ei moodusta järjekindlaid tuletusi nendest põhimõtetest, vaid nende kitsendusi. Ainult neil, aga mitte mingisugustel muudel põhjustel niihästi Saksa põhiseadus kui ka meie PS normivad kohtunikide volituste lõpetamise viisid, lahendades neid aga erinevalt. Meie PS lubab kohtuniku ametist vallandamist ainult

kohtu teel, kuna Saksa põhiseadus lubab kohtunikke vallandada kahel erineval alusel: kohtu otsusel ja vanaduspiiri kättejõudmisel. PS-ga täitsa kokkukõlas normib meie Venest päritud Kohtuteseadus (KS), olles üles seadnud kohtunikkude taandamatuse § 243, kohtunikkude ametist tagandamise juhtumeid, mis jagunevad kahte liiki: kohtuniku vallandamine karistatava süü pärast kriminaal- või distsiplinaar-korras (KS §§ 295—296), või süüst olenemata, kui kohtunik oma ametikohuseid meelega täita ei taha (§ 228), või täita ei suuda kas kestva haiguse pärast (§ 229), või tema poolt peetud ametikoha seadusandlikus korras kaotamise pärast (§ 231¹), määrates, et kohtunik § 229 ettenähtud juhtumil vallandatakse pärast ühe aasta möödumist haiguse tekkimise momendist, mis teda takistab ametikohuste täitmiseks ilmuda teenistusse, ja § 231¹ puhul, et ta omab eesõigust saada üle viidud teisele samaväärsele ametikohale ning vaheajal 2 aasta jooksul edasi saada oma endist palka.

Viimane juhtum nõuab iseäralist hoolt seadusandja poolt, sest ta seisab teelahkmel kahe õiguskorra vahel, milledest üks kindlustab õigustumõistmise sõltumatust, teine mitte. Et kõikide teiste loendatud ametist taandamise põhjuste eest on ta ise vastutav, ei olene temast ameti ärakaotamisel sellega seotud kohustetäitmise võimatus. See-pärast määrab Saksa GVG § 8, et kohtunik säärasel juhtumil saab oma palka edasi tähtajata. Vene olude kohaselt KS § 231¹ ette nähtud garantiit tuleb lugeda eeltähendatuga üheväärseks, sest Venes valitsenud kohtunikkude ametnikkonna rohkuse tõttu võis vaevalt juhtuda, et 2 a. jooksul ei oleks avanenud vallandatud kohtunikule võimalus ära kasutada oma eesõigust saada nimetatud samaväär-sesse ametisse.

Peab arvama, et meie PS mitte juhuslikult, vaid teadlikult ja meelega on kohtunikkude ametist tagandamise küsimuses vanadus-piiri kättejõudmisel asunud teisele seisukohale kui Saksa 1919. a. põhiseadus, mis oli PS-e koostajatel kasustada, ennast juhtida lastes meie juures kehtiva KS-s fikseeritud Vene seadusandluse eitava seisukoha võtmisega kohtuniku vanaduspiiri küsimuse suhtes.

Toodud kaalutlustel meie PS-e seisukohast ei tohiks põhimõtte-lisi takistusi olla harilikus seadusandlikus korras juurde lisada seadu-ses juba ette nähtud kohtunikkude vallandamise põhjustele sellena ka veel juhtumit, kui kohtunik vanadusnõtruse tõttu kestvalt võimetu on oma ametikohuste täitmiseks, nagu seda ka kavatses 1928. a. meie Kohtuministeeriumi poolt avaldatud uue Kohtukorralduse seaduse pro-jekti § 173 tingimusel, et selle kindlakstegemise kord pakuks tarvi-likke garantiisid.

Kuid PS-s loodud raamidesse ei mahu kuidagiviisi töövõimeliste ja tegelikult oma ametikohuseid täitvate kohtunikkude teenistusaja püramine vanaduspiiri ülesseadmisega, vastupidi sellekohase projekti

kaitsejate väitele, nagu oleksid mõttepäraselt ühendatavad taandamatus ja teenistusaja piiramine. Küsimuse keskkoha ei või paremini isoleerimustada, kui see on tehtud Vene kohtuministri Muravjevi algatusel 7. aprillil 1894 loodud komisjoni poolt sõnadega: „Ei teadus ega kogemused pole välja töötanud täpsaid andmeid vanaduse selle astme kindlaksmääramiseks, mis astmelt alati algaks füüsiliste jõudude langus ning vaimne nõrkus. Seetõttu vanaduspiiri alla langevate kohtunikkude ametist tagandamine võiks tabada paljusid kohtunikke, kes, tänu pikaajalisele praktikale, omandatud kogemuste ja teadmiste tõttu esinevad magistratuuri ilustistena. Teiselt poolt aga vanaduspiiri kehtimapanek ei kindlustaks kohtuametkonda selle vastu, et tema keskel ei leiduks isikuid, kes on muutunud töövõimetuks füüsilise või vaimse nõruse tõttu enne selle eluea kättesaamist, mille kättejõudmisel nad oleksid sunnitud oma ametist lahkuma.“ Ei saa reljefsemalt näidata seda, et vanaduspiiri kindlaksmääramine sisaldab subjektiivse suva elementi, mida kinnitab ka see asjaolu, et seadused, milledes on pandud kehtima vanaduspiir, on norminud selle ülemmäära väga mitmekesiselt. Kui see aga on nõnda, siis on ka selge, et vanaduspiiri kehtimapanekut ei saa kuidagi viisi lugeda järjekindlaks tuletuks taandamatuse mõistest, vaid vastupidi kohtunikkude teenistusaja seadusega piiramine on taandamatuse põhimõtte ränk kitsendamine ehk, nagu seda ütlevad Prantsuse seaduse kommentaatorid Glasson — Tissier, „une grave atteinte au principe de l'inamovibilité“.

Seda kinnitab ka Kohtuametikandidaadi 1934. a. 26. mai „Päeva-lehes“ nr. 141 avaldatud artikli argumentatsioon. Ta seletab, et „vanaduspiiriga tahetakse luua teatud objektiivne alus kohtunikkude vabastamiseks... Enesestmõistetavalt objektiivne alus ei suuda kuigi hästi isoleerimustada kohtuniku tegelikku töövõimet; individuaalsust objektiivne mõõt ei arvesta. Kuid sellega tahetakse tabada teatavat keskmist vanust...“

Meie riigielus luuakse praegu pretsedente tuleviku jaoks. Kui täna võimalikuks leitakse vallandada 65- ja 70-aastased kohtunikud, siis homme võib samas korras vallandada kas või 35-aastasi. Veel rohkem, kui juba lubatakse vallandada kogu kohtunikkude liiki, siis veel suurema õigusega võib vallandada dekreediga iga üksikut kohtunikku. Säärase pretsedendi loomine oleks PS-e § 71 väljendatud kohtute sõltumatusele surmahoop.

Küsimus kohtunikkude teenistusaja piiramise kohta on juba ajakirjanduses otstarbekohasuse seisukohast mõttevahetuse aineks olnud Kohtuniku („Päevaleht“ 8. maist 1934, nr. 125) ja Kohtuametikandidaadi (ib. 26. maist 1934, nr. 141) vahel. Mina seda küsimuse külge ei puuduta, sest see on juba meie PS-s eitavalt otsustatud.

Kohtunikkude vanaduspiiri kehtimapanek, kui seda teha tahta kohtute sõltumatuse kõigutamisetä, on riigikassale väga koormav, nagu

sedä näitavad Kohtuniku artiklis tsiteeritud Vene seadusandlike asutiste kaalutlused, milledest Vene ministri Muravjevi komisjon 1894. a. väljendas, „et vanaduspiiri ülesseadmise möödapääsetamaks eelduseks peaks olema vallandatavate kohtunikkude täielik aine-line kindlustamine kas või kogu viimase ametiga seotud palga jätmise või vähemalt kõrgendatud pensioni määramise teel“. Peab arvama, et see motiiv on kaasa mõjunud Vene seadusandluse seisukoha võtmisele kõnesolevas küsimuses.

Praegusel silmapilgul, kus päevakorral on riikliku elu ümberkorraldamine vastavalt muudetud PS-e uutele alustele, nõuavad üldhuvid käskivalt igalt kohtulegelaselt õiguspäraselt säilitamist endisel kõrgusel püüete vastu moonutada seaduspärasel teel kohtute iseseisvuse garantiid ja teiseks võitlust õiguskorra seadusvastase rikkumise vastu.

Ülalpool väljendasin arvamust, et meie PS-e kuues peatükk, mis käib kohtu kohta, esineb nagu kokkuvõttena 1864. a. Ustavidest, s. o. meie KS-ga kehtimapanud õiguspärasuse garantiidest.

Minu 1932. a. sügisel uue TKS-e eelnõu puhul väljaantud raamatus seadsin enesele ülesandeks paljastada selle eelnõu peaallikaiks olevate 1864. a. kohtuseadustikkude hinge ja näidata just noorpõlve esindajatele, kellel võimalust ei olnud otseselt tutvuda endiste kohtute ideoloogia ja traditsioonidega, missugust mõjuvat õiguspärasuse tööriista need kohtuseadused kujutavad. Õiguspärasuse ülesanne on vaieldavates vahetutes tõe kindlaksteegemine ja jaluleseadmine. Tsiteeritud raamatus ma tähendasin (lk. 49 jj.), et, nagu moodne psühholoogia iseäranis rõhutab, „inimsoole on tung tõe niisama sügavasti sisse juurdunud, kui tung elu alalhoidmisele, sest esimene on viimase möödapääsemata tugi... See tung tõe ja sellele vastavalt talitamisega on nii looduslik-elementaarne, et ta paneb ennast maksma igal ajal ja igal pool, kus inimeste poolt loodud ühiskondliku koostamise tingimused ei tekita konflikti nende vahel, ega kihuta individuumi talitama tõevastasel elu alalhoidmise ja tema arendamise huvides, kust selgub, et kohtumõistmise korraldamise probleem selles seisabki, et kohtunikkude, kui ametnikkude ja inimeste, asetada tingimustesse, mis... võimaldaks temale vaba käiku anda tungile tõe vastavalt talitamiseks ilma kartmata, et see võiks tema elu tingimuste peale halvendavalt mõjuda.“ Nende tingimuste koostust võib kokku võtta sõnadesse: sõltumatus sellistest oludest, mis võiksid tõkestavalt mõjuda tungile tõekohaseks talitamiseks. Oma ülesande on 1864. a. seadustikkude koostajad hiilgavalt teostanud. Tsiteeritud töös ma näitasin, et see on neil õnnestunud üksnes iseäraliselt soodsate tingimuste tõttu, mis valitsesid Ustav'ide loomise ajal ja mis ajaloos tihti ei kordu. Nimelt oli keiser Aleksander II-l enesel kindel tahe ära hävitada omavoli tarvitamist, kehtima panna õiguskord ning

selle jaoks „ülendada kohtuvõimu ja anda temale tarvilikku sõltumatust“ (lk. 12 ja 17). Kaasaegsed ja ka hilisemad õigusteadlased said Ustav'ide tähtsusest nii aru, et nendega keiser ise on vabatahtlikult oma võimu kohtu asjades piiranud. Zavadski toob selle kohta 2 näidet. Keiser Aleksander käskis kohtuministrit krahv Pahlen'it esitada temale allakirjutamiseks käskkirja senaator Ljubotšinski vallandamise kohta ilma palveta. Krahv laskis valmistada käskkirja, kuid esitas selle keisrile ühes palvega vallandada ametist ka teda ennast, seletades, et tema arvates keiser võib küll seadusega ära muuta kohtunikkude taandamatust, kuid ei või, nii kaua kui see seadus kehtib, ise seda rikkuda. Keiser andis järele oma ministrile. Keiser Nikolai II valitsemise ajal minister Sipjagin tahtis keisri käskkirjaga ära muuta Senati kassatsioonidepartemangu otsust tsiviilasjas, kuid ettevaatlikult püüdis oma soovi läbi viia ministrite komitee kaudu. Esitise arutusel komitees Pobedonostsev kärgeatas selle vastu sõnadega, et lasta keisrit muuta seadusjulist kohtuotsust tähendaks segada isevalitsust Aasia despootiaga ning Vene imperaatorit ühtlustada Türgi sultaniga (Arhiv russkoi revoljutsii, VIII k., lk. 10).

Ilma tähendatud soodsate tingimusteta 1864. a. kohtureformi läbiviimine säärase täiuslikkusega, nagu see tegelikult toimus, ei oleks korda läinud. Võimu killustamine demokraatlikus riigikorras ei soodusta säärase töö tegemist, sest seda takistavad ühiskonna üksikute kihtide egoistlikud püüded ja umbusaldus üksteise vastu, ametkondade omavaheline võistlus ja kadedus ning üksikute võimukandjate isikute võimuahnus. Ülalmainitud teoses ma näitasin prantsuse õigusteadlaste sõnade najal, kuidas seal juba 50 a. nurja ajavad hädatarvilikke kohtureforme mõjuvate valijate egoistlikud püüded (lk. 28—30). Palju kergem aga on selle alalhoid, mis juba loodud. Ka 1864. a. seadustikud on oma kodumaal üle elanud raskeid aegu, kui ministeeriumi asusid juhtima isikud, kes vaenlikult suhtusid nende valitsemisele usaldatud ametkonna eesõigustesse. Zavadski märgib melanhoolselt, „et ühiskonnas ei saada aru kohtute sõltumatuse, avalikkuse ja võistluspõhimõtete tegelikust tähtsusest“ (ib., XI k., lk. 11). Kuid siiski neil kalduvustel ei ole korda läinud kohtuid põlvedele suruda. 1864. a. seadustikud on meile üle läinud oluliselt rikkumata ning on meie PS-s kohtute kohta käiva osa aluseks pandud. See kindlustab meie juures neis kehastatud põhimõtetele püsivust, millest suuremat riigielus üldse mõelda ei saa. Vaja ainult ära kasustada kodaniku õigust võidelda õiguskorra rikkumise vastu.

Eesti kodanikkude põhiõiguste hulgas meie PS loendab õiguse kaevata võimukandjate korralduste peale (§ 15) ja õiguse nõuda nende kohtulikule vastutusele võtmist (§ 16), kusjuures Riigivanemat, Peaministrit ja ministreid võib võtta kohtulikule vastutusele üksnes Riigikogu sellekohase otsuse põhjal (§ 67), kuna muude riigiametnik-

kude suhtes selleks ei ole tarvis mingisugust eelluba (§ 16). Uuemad PS-e kommentaatorid Kaiv ja Klesment § 67 tarvitatud termini „kohtulikule vastutusele võtmise“ kohta seletavad, et see termin tähendab kriminaalkorras kohtulikule vastutusele võtmist, kuna tsiviilõiguslike vahekordade suhtes ei tee PS Riigivanema, Peaministri ja ministrite kohta mingisuguseid erandeid.

Ülemat kohtuvõimu õigusmõistmise alal teostab Riigikohus. Kui nüüd Riigikohtu Tallinnasse üleviimist põhjendatakse vajadusega võimaldada Riigivanemale ja valitsusele ligemat ja kiiret kokkupuutumist riigikohtunikkudega, et võida kahtluse korral küsida kompetentsete isikute arvamust, siis selle ületoomismotiivi vastu ei jõua küllalt energiliselt protestida. Säärase nõuandmiskorra loomine oleks õiguskorra ränk halvendamine, sest teeks kodanikkude põhiõiguse kohtuliku kaitse illusoorseks ning muudaks Riigikohtu valitsemise abiorganiks. Kaevata asutisele, kes ennast juba ette solidaarseks tunnistanud kaevatud korraldisega, on muidugi mõttetu. Vene Senat on mitmekordselt seletanud kohtutele, et nende ülesannete hulka ei käi lahendada nende järelevalve all olevatele isikutele kahtlusi õiguslike küsimuste kohta, sest selleks on olemas kaebamistee.

Riigikogu tegelus.

Riigikogu 1934. a. aprillikuu tegelus.

I. Seadusandlus. Aprillikuul esitas Riigivanem Riigikogule järgmised seaduseelnõud ja dekreedid, mis määrati läbivaatamiseks:

Rahaasjanduse komisjoni: 1) Ühekordse perekonna abiraha maksmise dekreet; 2) Avalikkude õppeasutiste ja õigustega erakoolide õppejõudude tasude seaduse muutmise dekreet; Üldkomisjoni: 3) Harjumaal Kaitseministeeriumile aerodroomi asutamiseks maa-alade sundvõõrandamise dekreet; 4) Riigivanema ja Riigikogu valimiste edasilükkamise dekreet; 5) Riigikorra kaitse seaduse muutmise dekreet; 6) Linnavolikogude valimise seaduse muutmise dekreet; 7) Vallavolikogude valimise ja vallavolikogude ning vallavalitsuste korraldamise seaduse muutmise dekreet; 8) linna seaduse muutmise dekreet; 9) Administratiivkohtu korra täiendamise dekreet; 10) Vaimulikkude teenistusvormiriiete kaitse dekreet.

Peale nende on esitatud Riigivanema poolt Riigikogule veel järgmised dekreedid ja esitised: 1) Eesti Maakrediitseltsi põhikirja muutmise dekreet; 2) Lennujaamade ehitamise sisseseadete soetamise ja eksploateerimise dekreet; 3) Tollipõhitariifide seaduse muutmise dekreet; 4) Eesti-Saksa kokkulepe vastastiku kaubavahetuse kohta.

II. Komisjonide tegevus. Aprillikuul vaatas redaktsioonikomisjon läbi: 1) Jahiseaduse, 2) Metsaseaduse, 3) Kaitseväge krimi-

naalseaduse, 4) Distsiplinaarseaduse, 5) Kriminaalkohtupidamise seaduse ja 6) Kriminaalseadustiku maksmapanemise seaduse.

III. Riigikogu korralise istungjärgu lõpetamine. Riigivanem oma otsusega 24. IV 1934 lõpetas riiklikel kaalutlusil Põhiseaduse § 41 teise lõike põhjal Riigikogu korralise istungjärgu.

Riigikohtu tegelus.

Administratiivosakond.

Kas Linna sissetulekute, väljaminekute jne. seaduse (VSKK 1917. a. nr. 274) § 107 alusel võib suvitusmaksu võtta kõigilt isikutelt, kes mistahes otstarbel tulevad säärasesse linna, mis tunnistatud seaduse järgi terviseparanduse kohaks, või ainult neilt, kes sisse sõidavad terviseparandamise või suvitamise otstarbel?

Vastus: kes sisse sõidavad terviseparandamise või suvitamise otstarbel.

Linna sissetulekute, väljaminekute jne. seaduse § 104 järgi on lubatud sesoonimaksu (meil suvitusmaksu nime all) sisse seada üksnes neis linnades, mis seaduses ette nähtud korras on tunnistatud terviseparandamise kohtadeks. Sama seaduse § 107 järgi võib sesooni- (suvitus-) maksu kasustada üksnes linna kui terviseparandamise koha hügieeniliste ja sanitaartingimuste parandamiseks, samuti ka linna niisuguste heakorra nõuete rahuldamiseks, mis puutuvad otseselt maksumaksjatesse, sinna hulka arvatud ka neile, s. o. maksumaksjatele, meelelahutuste muretsemine. § 104 on öeldud, et sesoonimaksu võib võtta isikutelt, kes sesooni kestel linna sisse sõidavad (välja arvatud § 106 loendatud isikud). Arvesse võttes § 107 mõtet, ei saa linna sissesõitnud isikute all mõista kõiki isikuid, ükskõik mis otstarbe all nad linna tulevad, vaid neid isikuid, kes linna sõidavad terviseparandamise või suvitamise otstarbel. Kui § 106 on öeldud, et mustatöölised on sesoonimaksust vabad, siis tuleb seda nii mõista, et nad on sesoonimaksust vabad igal juhul, s. o., kas nad tulevad sinna tööle või terviseparandamise otstarbel.

(RkhA toim. nr. 55 I — 1934.)

Kas tervishoüarst võib ravimisele võtta puudustkannatavat haiget ilma omavalitsuse vastava korralduseta, kui arstiabi andmine on hädavaajalik ja edasilükkamatu haige seisukorra tõttu?

Vastus: jaatav.

Hoolekande seaduse § 90 viimase lõike järgi arstiabi all mõistetakse niihästi ambulatoorset ravi kui ka kodus ravimist, niisama ka ravimist haigemajas ühes täieliku ülalpidamisega. Kuid samas para-

graafis tähendatud üldreegli järgi toimub ikkagi arstiabi korraldamine puudustkannatavaile isikuile omavalitsuste korraldusel, aga mitte omavalitsustest mööda minnes, sest omavalitsustele langevad Hoolekande seaduses ette nähtud kohustused arstiabi andmise korral puudustkannatavaile isikuile ainult sel juhtumil, kui see abi on antud Hoolekande seaduses ette nähtud korras ja alustel. Selle seaduse § 90 ette nähtud üldine kord ei eita võimalust ka ter- vishoiuarstil ravimisele võtta haiget omavalitsuse vastava korraldu- seta, kui arstiabi andmine on hädavajalik ja edasilükkamatu haige seisukorra tõttu, mis juhtumil arst on kohustatud andma arstiabi Arstliku määrustiku järgi. Kuid juhul, kui arstil on tegemist puu- dustkannatava isikuga, peab arst Hoolekande seaduse mõtte kohaselt selle isiku ravimisele võtmisest viibimata teatama vastavale oma- valitsusele tarviliste korralduste tegemiseks. Ei teata aga arst sellest vastavale omavalitsusele määratud tähtaegadel, siis langeb ära temal õigus täitekorras ravimiskulusid sisse nõuda vastavalt omavalitsuselt. (Rkha toim. nr. 56 — 1934.)

Kas veeühingu liige saab ühingu tegevuse kestel ühingust välja astuda?

Vastus: jaatav.

Veeühisuste seaduse (RT 1925 — 195/196) § 32 järgi võib ühingu tegevuse kestel liige ühingust välja astuda peakoosoleku nõusolekul või oma nõudmisel vabastatud saada maakonna veekomisjoni poolt liikme kohustustest ja õigustest, kui selgub, et ühing ei anna temale tulu. Sama seaduse § 43 põhjal võib maakonna veekomisjoni otsuse peale liikme kohustustest mitte vabastamise korral edasi kaevata Keskveekomisjonile, ning Keskveekomisjon otsustab asja lõplikult. (Rkha toim. nr. 132 I — 1934.)

Kas tarvitajateühingud, kelle põhikapital ei ületa 5000 kr., on õigustatud nõudma, et neile ka II järgu äritunnistus tasuta välja antaks?

Vastus: eitav.

Vene Ärimaksu seaduse (VSK V k.) § 453 p. 11 põhjal olid ärimaksust vabad peale muu ka tarvitajateühingud, kui nende põhi- kapital ei ületanud 10 000 rubla. Seadusandliku delegatsiooni poolt 19. XII 1919 vastu võetud ja RT 1919 — 110/111 nr. 206 all avaldatud seadusega kaotati Vene Ärimaksu seaduse § 453 p. 11-ga tarvitajate- ühinguile antud kergendus. Kuid Riigikogu poolt 9. -II 1923 vastu võetud ja RT 1923 — 44 nr. 66 all avaldatud seadusega tarvitajate- ühingud, kelle põhikapital ei ületa 500 000 mk. (5000 kr.), vabastati riigi ärimaksust. Hiljemini (RT 1928 — 44) kaotati jälle ära tarvitajate- ühinguile antud soodustus, kuid 26. III 1929 vastu võetud ja RT 1929 — 30 avaldatud seaduse nr. 211-ga on tarvitajateühingud, kelle põhikapi-

tal ei ületa 5000 kr., jällegi vabastatud riigi ärimaksust. Tekib küsimus, mispärast seadusandja on vabastanud ärimaksust tarvitajateühinguid, kelle põhikapital ei ületa 5000 kr. Vastuse sellele küsimusele on andnud Vene Senat oma ukaasiga 11. sept. 1913. a. nr. 9720, milles öeldud, et Ärim. sead. § 453 p. 11 antud kergendus peab silmas mitte suuri tarvitajateühinguid, kes ei taotle ärilisi sihte. Tarvitajateühingute eesmärgiks on ju muretseda oma liikmetele võimalikult vähese vahekasuga esimese järgu tarbeaineid. Esimese järgu tarbeainete müük on võimaldatud III järgu kaub. äritunnistusega, kuna II järk näeb juba ette kaupade tükeldatud müüki peale tarvitajate ka väikekaupmeestele, s. o. müüki suuremal hulgal ja ka kauplemist kaupadega, mida ei saa arvata esimese järgu tarbeainete hulka (näit. alkohoolsed joogid). Eeltoodut arvestades tuleb asuda seisukohale, et seaduse mõtte järgi tarvitajateühingud, kelle põhikapital ei ületa 5000 kr., on vabastatud III j. kaub. äritunnistuse eest maksmisele kuuluvast ärimaksust, ning nad ei ole õigustatud nõudma, et neile ka II (ja ka I) järgu äritunnistus tasuta välja antaks.

(RkhA toim. nr. 315 II — 1934.)

Kas Vallavolikogude valtmise seaduse § 20 järgi juhtumil, kui üks ja sama kandidaat esitatakse kahe valijateühenduse poolt, mis esinevad sama pealkirja all valimisliidus, on tarvilik esitada kandidaadi nõusoleku teadustust mõlema valimisühenduse kandidaatide esitamise kirja juurde?

Vastus: jaatav.

Vallavolikogude valimisseaduse (RT 1933 — 92) § 20 teise lõike järgi esitatakse ühes kandidaatide esitamise kirjaga kõigi kandidaatide teadustused, et nad on nõus laskma endid hääletada selle valijateühenduse pealkirja all. § 20 eeskirjast, eriti kui seda võrrelda Riigikogu valimisseaduse (RT 1934 — 5) § 43-ga, milles on lubatud Riigikogu yalimistel kandidaatide nõusoleku teadustusi esitada ka pärast kandidaatide esitamise kirja äraandmist, selgub, et vallavolikogude valimistel tuleb esitada kandidaatide nõusolekuteadustused koos kandidaatide esitamise kirjaga ning nende hilisem esitamine ei ole lubatav. Valimisseaduse § 26 korras ei saa hiljemini kandidaatide esitamise kirja puuduste parandamise kujul enam kandidaatide nõusoleku teadustusi esmakordselt esitada, vaid § 26 põhjal võiks üksnes parandada vigu, mis leiduvad esitatud kandidaatide nõusolekuavaldustes ja mis endid parandada lasevad. Seepärast tuleb õigeaks pidada kohtu- ja siseministri juhtnõore (RT 1933 — 96) § 8, milles ette nähtud, et esitamiskirju ei tule üldse vastu võtta, kui puudub kandidaadi nõusolekuteadustus enda hääletada laskmiseks. Kuid ekslik on arvamus, et Vallavolikogude valtmise seaduse § 20 järgi juhtumil, kui üks ja sama kandidaat esitatakse kahe valijateühenduse poolt, mis esinevad sama pealkirja all valimisliidus, ei ole tarvilik

esitada kandidaadi nõusoleku teadustust mõlema valijateühenduse kandidaatide esitamise kirja juures, vaid on küllalt, kui juba ühe esitamiskirja juures on niisugune nõusoleku teadustus esitatud. Vallavolikogude valimise seaduse §§ 19 — 26 näevad ette kandidaatide esitamise valijate ühenduse poolt ja § 20 nõuab, et iga valijateühendus ühes kandidaatide esitamise kirjaga peab esitama ka kõigi selle valijateühenduse poolt esitatud kandidaatide teadustused nõusoleku kohta lasta end hääletada selle valijateühenduse pealkirja all. Kandidaadi nõusoleku teadustus on seotud ühe valijateühenduse poolt esitatud kandidaatide esitamise kirjaga ja on kehtiv ainult selle esitamiskirja kohta. § 20 teist lõiget ei saa nii mõista, et kandidaatide nõusolekuteadustused ei käi mitte ainult teatava valijateühenduse esitamiskirja kohta, vaid selle esitamiskirja pealkirja all esinevate esitamiskirjade kohta. § 20 järgi võib valijateühenduse kandidaatide esitamise kiri olla ka ilma mingi pealkirjata ning Valimisseadus ei tee valimisliitu kuuluvate või ühise pealkirja all esinevate valijate ühenduste kohta erandit, et niisugusel korral tuleb kandidaatide nõusolekuteadustused esitada üksnes ühe kandidaatide esitamise kirja juures. Küll näeb aga § 24 otseselt ette juhtumi, kus üks kodanik seatakse kandidaadiks rohkem kui kahes valijateühenduses ja selleks on esitatud ka kandidaadi nõusolekud. Neil kaalutlustel tuleb õigeks võtta, et § 20 põhjal peab iga valijateühendus ühes kandidaatide esitamise kirjaga esitama ka selle valijateühenduse kandidaatide nõusoleku teadustused ja see asjaolu, et teise valijateühenduse poolt, mis esineb sama pealkirja all, on juba esitatud nende kandidaatide nõusolek, ei kõrvalda seda kohustust.

(Rkha toim. nr. 322 I — 1934.)

Kas ka täisealised Eesti vabariigi kodaniku lapsed ja täisealised adopteeritud ja legitimeeritud lapsed omavad Kodakondsuse seaduse (RT 1922 — 136, art. 87) § 2 ette nähtud õigusi?

Vastus: eitav.

Kodakondsuse seaduse § 2¹ näeb ette, et Eesti vabariigi kodanikeks loetakse Eesti vabariigi territooriumil või väljaspool sündinud lapsi nende isa Eesti kodakondsuses olemise ajal (§ 3) ja Eesti kodaniku poolt seaduslikus korras adopteeritud ja legitimeeritud lapsi, kuid seejuures ei ole mõeldud, et ka täisealised Eesti kodaniku lapsed ja täisealised adopteeritud ja legitimeeritud lapsed omavad seda õigust, nagu seda võib järeldada Kodakondsuse seaduse teistes paragraafides leiduvatest normidest, vaid selle õiguse osaliseks saavad ainult need Eesti kodanikkude lihased, adopteeritud ja legitimeeritud lapsed, kelle kodakondsus ja kodaniku muude õiguste teostamine BES järgi sõltub oma vanemate tahtest ja soovist (BES §§ 208, 231, 235, 236 jt.).

(Rkha toim. nr. 370 II — 1934.)

M. T.

Tsiviilosakond.

Mis alusel võib omanik vaielda hinde vastu, mis sissenõudja teinud sundmüügi pidamiseks tema kinnisvara suhtes?

TKS § 1117 põhjal hindab kinnisvara väärtuse sundmüügi korraks sissenõudja. Kinnisvara omanik, leides selle hinde liiga madala olevat, võib TKS §§ 1118—1120 põhjal esitada 7 päeva jooksul, arvates sissenõudja poolt määratud hindeakti temale ettenäitamisest, üksikasjalise hinde kinnisvara kohta, aluseks võttes kinnisvara puhastulu viimase 5 a. kohta, või kui ta valdab kinnisvara vähem kui 5 a., siis kogu valdamisaja kohta. Oma hinnet peab kinnisvara omanik kinnitama dokumentidega, mille tõelisuus ei jätkaks kahtlust. Nagu selgub seadusandlikest motiividest, milledele rajatud TKS § 1120, on seadusandja teadlikult kitsendanud võlglaste õigust vaielda sissenõudja hinde vastu. Säärane vaidlemisõigus on kinnisvara omanikule võimalik ainult siis, kui ta esitab üksikasjalise hinde kinnisvara kohta ja tõendab kinnisvarast iga aasta saadud puhastulu arveraamatutega, arvetega ja üldse dokumentidega, mis ei ärata kahtlust. Pole aga kinnisvara omanik sääraseid dokumente esitanud, siis ei saa tema nõuda kinnisvara hinnet asjatundjate kaudu. See kitsendus on seletatav asjaoluga, et juhtumil, kui oksjon ebaõnnestub, on sissenõudja õigustatud TKS §§ 1171, 1173, ja 1175 põhjal kinnisvara endale jätma hinde summa alusel, mis pärast sissenõudja on huvitatud sellest, et kinnisvara oleks hinnatud õiglaselt, tema tõelise väärtuse kohaselt, ja et liiga kõrge hinne ei takistaks kinnisvara müüki oksjonil.

(RkhT toim. nr. 928 — 1933.)

Kui kinnisvara teisekordne sundmüük on äpardunud ja kinnisvarast sissenõude menetlus selle tagajärjel lõpetatakse, kas on siis kreditoril õigus alustada uut sissenõudemenetlust sama kinnisvara suhtes?

Vastus: jaatav.

TKS § 1175 pandi 1889. a. kohtureformiga Baltimaal kehtima muudetud kujul, nii nagu see väljendub TKS § 1881. See muudatus oli tingitud BES normide erinevusest Vene tsiviilseadustest, eriti sellest korrast, kuidas hüpoteegilised kreditorid võivad taotella rahuldust oma nõudlusile võlglaste varandusest (BES §§ 1441, 1456, 1435). Sel põhjusel, nagu nähtub ka seadusandlikest motiividest (Gasmann ja Nolcken, Položenija o preobrazovanii sud. tšasti, I osa, lk. 17—18), võib TKS § 1175-l meil kehtiva eraõiguse juures olla ainult see mõte, et juhtumil, kui teisekordne sundmüük pole õnnestunud ja kreditorid ei soovi kinnisvara jätta endile, sundmüügimenetlus lõpetatakse ja sellega seoses olevad kulud langevad nende sissenõudjate kanda, kelle palvel täitmine pöörati kinnisvarale. Uhtlasi kustutatakse ka märke,

mis oli TKS § 1847 põhjal kantud kinnisvarale kinnistusregistrisse, Nende reeglite fikseerimiseks ongi mahutatud TKS-sse § 1881, millest järgneb, et TKS § 1175 on meil kehtiv ainult sedavõrt, kuivõrt ta ei seisa vastuolus TKS § 1881 reeglitega (TKS § 1845 in fine).

Sellest järgneb, et juhtumil, kui teiskordne enampakkumine äpardus või ostja pole seaduslikul tähtajal ostuhinda tasunud ning ka kreditorid ei soovi kinnisvara omandada, sissenõudemenetlus kuulub lõpetamisele ning TKS § 1847 põhjal kinnistusregistrisse kantud märke kustutatakse, kuna sissenõudmisega seoses olnud kulud peavad tasuma sissenõudjad, võrdeliselt nende taotluste suurusega. Kuid sellest ei järgne, et sissenõudjad ei võiks hiljemini samale kinnisvarale uuesti pöörata oma taotlusi, milleks alustatakse uus täitmismenetlus, saadetakse võlgasele uus täitmisteade, kantakse uuesti vastav märke kinnistusregistrisse, ühe sõnaga — toimub täiesti uus täitmine, sõltumata endisest lõpetatud menetlusest.

(Rkht toim. nr. 1621 — 1933.)

T. G.

Varia.

Tartu Õigusteadlaste Seltsi aastapeakoosolek 23. V 1934.

Koosoleku avab seltsi esimees A. Palvadre; koosolekut juhatab J. Martinson, protokollib A. Luiga.

Päevakorras 1) 1933. a. aruanded, 2) 1934. a. liikmemaks ja eelarved, 3) valimised ja 4) läbirääkimised.

1. Aruanded. a) Tartu Õigusteadlaste Seltsi kassa-aruanne, mis revisjonikomisjoni poolt läbi vaadatud, kinnitatakse esitatud kujul. Aruandeaasta kestel on seltsil olnud tulusid kr. 249.71, sellest liikmemaksudena kr. 183.00, Tartu Õigusteadlaste Klubil kr. 25.86 ja 1932. a. saldo kr. 40.85. Kulused on aasta kestel olnud kr. 227.94, sellest toetusena ajakirjale „Õigusele“ kr. 200.—. Saldo 31. XII 1933 kr. 21.77.

b) Ajakirja „Õiguse“ 1933. a. tulude-kulude ja lõppbilansi aruanded, mis revisjonikomisjoni poolt läbi vaadatud, kinnitatakse esitatud kujul järgmisena:

Juriidilise ajakirja „Õiguse“ 1933. a. tulude-kulude aruanne.

Kulud.

Trükikulude arve	Kr. 2041.22.
Kaastöö arve	„ 1519.16.
Materjali arve	„ 111.61.
Komisjonide arve	„ 218.61.
Kantseleikulude arve	„ 49.75.
Palkade arve	„ 840.00.

Mitmesug. kulude arve	„	541.46.	
Postikulude arve	„	134.43.	
Kirjanduse arve	„	37.50.	
Korrektuuri arve	„	185.00.	
Reklaami arve	„	20.50.	Kr. 5699.24.
		<u>Kokku</u>	<u>Kr. 5699.24.</u>

Tulud.

Ajakirja arve	Kr.	3261.53.	
Ajakirja eelm. aastak. arve	„	341.80.	
Mitmesuguste tulude arve	„	380.09.	
Abirahade arve	„	1300.00.	Kr. 5283.42.
Tagavarakapitalist puudujäägi katteks	„		415.82.
		<u>Kokku</u>	<u>Kr. 5699.24.</u>

Juriidilise ajakirja „Õiguse“ 1933. a. lõpp-bilansi aruanne.

Aktiva.

Kassa saldo 31. XII 1933. a.	Kr.	1144.47.	
Ladu arve	„	2947.80.	
Deebitoride arve	„	1358.58.	
Vallasvara arve	„	247.50.	
Lugemislaua arve	„	373.03.	
Tagavarakapitali arve	„	1119.21.	Kr. 7190.59.
Kapitali vähenemine	„		378.32.
		<u>Kokku</u>	<u>Kr. 7568.91.</u>

Passiva.

Kapitali arve	Kr.	7007.76.	
Kreeditoride arve	„	320.65.	
Üleminevate summade arve	„	2.50.	
Tartu Õigusteadl. Seltsi arve	„	238.00.	Kr. 7568.91.
		<u>Kokku</u>	<u>Kr. 7568.91.</u>

2. 1934. a. liikmemaks ja eelarved. Seltsi liikmemaksuks määratakse juhatusel ettepanekul endiselt 3 krooni aastas.

a) Tartu Õigusteadlaste Seltsi 1934. a. eelarve kinnitatakse järgmisena. Tulud: 1934. a. liikmemaksust kr. 180.—; eelmiste aastate liikmemaksust kr. 60.—; 1933. a. saldo kr. 21.77; kokku tulusid kr. 261.77. Kulud: toetus ajakirjale „Õigusele“ kr. 200.—; ruumide korrashoid kr. 20.—; kantseleikulud kr. 20.— ja ettenähtamatud kulud kr. 21.77; kokku kulusid kr. 261.77.

b) Ajakirja „Õiguse“ 1934. a. eelarve kinnitatakse järgmisena:

Tulud:

Ajakirja müügist:

1934. a. aastakäik	Kr. 3400.—	
Eelmised aastakäigud	„ 350.—	3750.—

Toetused:

Kohtuministeeriumilt	Kr. 800.—	
Vann. Adv. Nõukogult	„ 250.—	
Tartu Õigust. Seltsilt	„ 200.—	1250.—

Saadakse vana võlga		500.—
Mitmesugused tulud		75.—
Kapitalist puudujäägi katteks		375.—

Kokku Kr. 5950.—

Kulud:

Trükikulud	Kr. 2150.—	
Paber	„ 200.—	
Honorarid	„ 1700.—	
Korrektuur	„ 185.—	
Palgad	„ 840.—	
Komisjonid	„ 325.—	
Kantseleikulud	„ 75.—	
Postikulud	„ 150.—	
Kirjandusekulud	„ 75.—	
Reklaam	„ 50.—	
Mitmesugused kulud	„ 200.—	5950.—

Kokku Kr. 5950.—

3. Valimised. Seltsi juhatus 1934. aastaks valitakse järgmisena: esimees A. Palvadre, abi K. Grau, laekur M. Taevere, abi T. Grünthal (kõik endised), kirjatoimetaja J. Martinson, abi J. Vain (uued).

Juhatusliikmete asemikeks valitakse P. Ollen, A. Väärsi ja R. Rägo. Revisjonikomisjoni valitakse P. Puusepp, A. Siska (endised) ja A. Luiga; asemikuks V. Kuusik (uued).

Ajakirja „Õiguse“ toimetus valitakse tagasi 1933. a. koosseisus.

4. Läbirääkimised. Järgmine Õigusteadlastepäev otsustatakse pidada 1935. aastal; aja, koha ja päevakorra kindlaksmääramine jäetakse juhatuse hooleks.

A. Mg.

Vastutav toimetaja: **F. Karlson**. Väljaandja: **Tartu Õigusteadlaste Selts**.
